

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Institut mezioborových studií Brno

Alternativní formy trestu a jejich využití v resocializační praxi

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce:

prof. PhDr. Blahoslav Kraus CSc.

Vypracoval:

Martin Konečný

Brno 2010

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „**Alternativní formy trestu a jejich využití v resocializační praxi**“ zpracoval samostatně a použil jsem literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury, který je součástí této bakalářské práce.

Elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné.

V Brně dne 28. dubna 2010

.....

Podpis

Poděkování

Děkuji Prof. PhDr. Blahoslavu Krausovi, CSc., za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytl při zpracování mé bakalářské práce.

Děkuji PhDr. Erichu Stündlovi, za jeho ochotu a snahu kterou mi věnoval při konzultacích k této práci a za jeho konstruktivní myšlenky ke zpracovávané problematice.

Také bych chtěl poděkovat své manželce Petře Konečné za trpělivost, morální podporu a pomoc, kterou mi poskytla při zpracování mé bakalářské práce, a které si nesmírně vážím.

OBSAH

ÚVOD	2
1 POJEM A ÚČEL TRESTU A TRESTÁNÍ	4
1.1 DRUHY TRESTŮ	9
2 POJEM „ALTERNATIVNÍ TRESTY“ A JEJICH ÚČEL	18
2.1 HISTORIE ALTERNATIVNÍCH TRESTŮ A ZPŮSOBŮ TRESTÁNÍ	20
2.2 ALTERNATIVNÍ ŘEŠENÍ TRESTNÍCH VĚCÍ PODLE PLATNÉ PRÁVNÍ ÚPRAVY	23
3 TREST OBECNĚ PROSPĚŠNÝCH PRACÍ	24
3.1 TREST OBECNĚ PROSPĚŠNÝCH PRACÍ PODLE PLATNÉ PRÁVNÍ ÚPRAVY	26
3.2 VÝKON TRESTU OBECNĚ PROSPĚŠNÝCH PRACÍ.....	32
3.3 PŘEMĚNA TRESTU OBECNĚ PROSPĚŠNÝCH PRACÍ V TREST ODNĚTÍ SVOBODY.....	35
4 VYUŽITÍ ALTERNATIVNÍCH FOREM TRESTŮ	38
4.1 METODOLOGICKÁ VÝCHODISKA.....	38
4.2 VYHODNOCENÍ A INTERPRETACE VE VZTAHU K HYPOTÉZÁM.....	46
4.3 SHRnutí VÝSLEDKŮ VE VZTAHU K OTÁZKÁM PRŮZKUMU	59
ZÁVĚR	62
RESUMÉ	65
ANOTACE	66
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	68
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	70
SEZNAM PŘÍLOH	71

ÚVOD

Od roku 1989 pracuji u Policie České republiky, kam jsem nastoupil ke službě dopravní policie. U této služby jsem pracoval až do roku 1995, kdy jsem si podal žádost o převelení na obvodní oddělení a to z toho důvodu, že jsem měl pocit, že práce dopravního policisty není přesně to, co chci dělat. Vnitřně jsem cítil potřebu pracovat na takovém úseku, kde budu moci na jedné straně lidem více pomáhat a na straně druhé působit na „hříšníky“, kteří porušují svým jednáním zákony.

Profesní roli policisty jsem z počátku vnímal jako kterékoli zaměstnání, postupem času jsem svůj přístup výrazně změnil a začal jsem tuto práci vnímat jako svoje poslání. S tím, jak jsem se postupně seznamoval s jednotlivými problematikami v práci policie, začal jsem hledat svoje místo a ještě hlubší smysl svojí práce. Postupem času jsem prošel různými školeními odborných problematik, až jsem v roce 1998 zakotvil na problematice trestné činnosti páchané mládeží a na mládeži.

Jsem přesvědčen o tom, že součástí práce policisty by nemělo být jen spokojení se s tím, že objasní spáchaný skutek a postaví jeho pachatele před soud, ale domnívám se, že by se policista měl zajímat i o to, jaké pohnutky pachatele k jeho skutku vedly, aby poznal lépe jeho osobnost a prostředí, ve kterém se trestné činnosti dopouští. Cílem by mělo podle mého být kromě nezbytné represe také vyvážené preventivní působení vedené snahou, aby se pachatel této činnosti již dále nedopouštěl.

Cílem této práce je analýza současného uplatňování alternativních forem trestů v resocializační praxi, zejména jak na jejich využívání nahlíží zástupci justice, která alternativní formy trestů ukládá a dále pak jak na tyto tresty nahlíží i pomáhající profese, které s osobami, jimž byl alternativní trest uložen, dále pracují a přímo se podílejí na jejich realizaci. Dalším cílem, který jsem si vytýčil, je zhodnotit stávající právní úpravu trestu obecně prospěšných prací v systému alternativních trestů a popsat jejich vlastní využití a efektivitu v praxi, neboť jsem přesvědčen, že tento alternativní trest je v porovnání s ostatními alternativními tresty pro resocializaci pachatelů trestných činů nejefektivnější.

Hlavním cílem práce pak je prokázat, že alternativní formy trestů přispívají k resocializaci pachatel trestných činů a provinění více než ostatní druhy trestů. K tomuto zjištění jsem si určil otázky průzkumu, na které se na základě zjištěných informací pokusím nalézt odpovědi. K tomuto mi poslouží stanovené hypotézy, které po provedeném průzkumu budou dle zjištěných skutečností potvrzeny nebo vyvráceny a takto dají odpovědi na dané otázky.

Samotnou práci jsem rozdělil do čtyř kapitol. V kapitole první se zabývám pojmem a účelem trestání a trestu jako následkem za spáchaný trestný čin a systémem trestů podle stávající právní úpravy.

Kapitola druhá je věnována alternativním trestům a jejich účelu. Zabývám se historií vývoje těchto trestů, konceptem restorativní justice a popisem alternativních trestů podle stávající právní úpravy.

Kapitola třetí je důležitou kapitolou této práce. V této se věnuji stávající právní úpravě trestu obecně prospěšných prací. Zabývám se důvody pro zavedení tohoto trestu a jeho změnami od data jeho zavedení. Dále pak se zabývám úpravou tohoto trestu, podmínkami pro uložení, výkonem trestu, přeměnou trestu v trest odnětí svobody.

Stěžejní kapitolou této práce pak je kapitola čtvrtá, ve které popisuji výsledky praktického průzkumu, který jsem zaměřil na zjištění adekvátních informací, které se týkají vlastního využívání alternativních forem trestů v praxi a jejich efektivitu v rámci resocializační praxe.

Tato moje práce by měla přispět k tomu, aby na alternativní formy trestů a jejich praktické využívání bylo odbornou i laickou veřejností nahlíženo jako na vhodnou alternativu trestu odnětí svobody zejména pro jejich výchovné a resocializační účinky na osoby pachatelů trestných činů.

1 POJEM A ÚČEL TRESTU A TRESTÁNÍ

S postupným vývojem lidské civilizace a společnosti se tak vyvíjelo právo a pořádek a s tím i související potřeba trestů a trestání za takové jednání, které svým charakterem narušovalo klidný stav ve společnosti a zasahovalo jak do práv jednotlivců, tak i celé společnosti.

Trest je pak reakcí státu na spáchaný trestný čin a lze jej definovat jako právní následek trestného činu. Trest může být uložen jen za spáchaný přečin nebo zločin jeho pachateli na základě zákona (čl. 39 Usnesení Předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, dále jen „LZPS“). V uvedeném článku je pak vyjádřena i jedna z hlavních zásad trestního práva, zásada **nulla poena sine lege** (není trestu bez zákona). Trest lze vnímat jako opatření státního donucení, které výrazně zasahuje do osobní sféry pachatele. Trest je následně ukládán soudy, které jsou k tomuto zákonem zmocněny v trestním řízení. Podstatou trestu je tak způsobení újmy pachateli v návaznosti na jeho spáchaný protiprávní čin. Je nezbytně nutné, aby tato újma odpovídala společenské nebezpečnosti činu, který pachatel spáchal. To znamená, že újma by měla být v poměru k následku, který byl trestným činem způsoben. Zároveň by uložený trest měl vyjadřovat určitou míru společenského odsouzení takového jednání a míru společenského odsouzení samotného pachatele.

Při ukládání trestu v českém trestním právu je také nezbytně nutné postupovat v souladu se zásadou humánnosti, na niž české trestní právo spočívá. Reakce státu v podobě uloženého trestu tak má být přiměřená a působit jen nutnou újmu a jen v případě, vyžaduje-li to splnění účelu trestu.

Účel trestání nově vymezuje ustanovení § 36 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. Účelem trestání je chránit společnost před pachateli trestných činů, zabránit odsouzenému v páčání další trestné činnosti a vychovat jej k tomu, aby vedl řádný život, a tím působit i na ostatní členy společnosti. Výkonem trestu pak nesmí dojít k ponížení lidské důstojnosti. Velkou pozornost je třeba věnovat výchovné složce účelu

trestu. Z tohoto hlediska pak u velké části pachatelů, která je tvořena méně narušenými jedinci, nepřichází do úvahy ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody. V takovýchto případech, pokud by byl uložen trest odnětí svobody nepodmíněně, by byl výchovný účel trestu potlačen, a účinek by byl spíše opačný a tedy negativní.

V trestní nauce bývají teorie o účelu trestání běžně rozlišovány na teorie absolutní - retributivní, teorie relativní - preventivní nebo utilitární a teorie smíšené - slučovací. Absolutní teorie nespojují s ukládáním trestu žádné další úkoly, takže trest má účel sám o sobě, jako spravedlivá odplata, trestá se, protože bylo spácháno zlo. Jejich základem je pojetí státu jako obhájce pozemské spravedlnosti a vzoru mravních ideí, víra ve schopnost člověka svobodně se rozhodovat a redukce úkolů státu na ochranu individuálních svobod člověka (Vanduchová, M. In: Šámal, P. a kol., 2009, s. 411-412).

Pozitivním rysem těchto teorií je způsob uskutečňování ideje spravedlnosti. Pojetí trestu jako odplaty za zločin nejvíce odpovídá smyslu pro spravedlnost zastávaného širokou veřejností. Vzhledem k tomu, že tresty mají podle těchto teorií zásadně odpovídat závažnosti činu, je formulace pravidel pro ukládání trestů, vycházející z těchto teorií, relativně snadná a jasná. Naopak za nedostatek těchto teorií je považováno, že obnovení rovnováhy mezi právem a bezprávím docilované pouze opětovnou újmou je jen abstraktní představou, která není dostatečným důvodem oprávněnosti trestu. Negativem je též stigmatizace pachatele, který má být vyvržen ze společnosti, místo aby bylo usilováno o jeho nápravu a integraci. Uskutečňování těchto teorií vede často k ukládání přísnějších trestů, než je s ohledem na osobu pachatele nutné (Vanduchová, M. In: Šámal, P. a kol., s. 411- 412).

Naproti tomu relativní teorie přikládají trestu určité praktické, pro společnost důležité úkoly, trestá se, aby nebylo páčáno zlo. V protikladu k absolutním teoriím trest nemá účel sám v sobě, není odplatou, ale jeho účelem je ochrana společnosti před trestnými činy, jimž má trest předcházet. Ideové pozadí těchto teorií tvoří humanistické myšlenky osvícenství, učení o determinismu lidského chování, víra ve výchovné

ovlivnění pachatelů vhodným sociálně pedagogickým zacházením, odmítnutím pokusů metafyzického výkladu problémů společenského života a podcenění spravedlnosti jako základní potřeby lidí (Vanduchová, M. In: Šámal, P. a kol., 2009, s. 411- 412).

Podle toho, zda je více akcentováno preventivní působení trestu na společnost nebo na pachatele, lze v rámci relativních teorií hovořit o teoriích speciální prevence a teoriích generální prevence.

Speciální preventivní teorie diferencují mezi negativní speciální prevencí, jejíž účinky mají pachatele jednak odradit od další trestné činnosti a jednak mu tuto činnost znemožnit izolací nebo jinou formou bezprostředního donucení, a pozitivní speciální prevencí, která má ovlivnit příznivě pachatelovu osobnost ve smyslu překonání jejich kriminogenních deformací a to posilováním kladných vlastností pachatelovy osobnosti, usměrňováním jeho zájmu apod. (Vanduchová, M. In: Šámal, P. a kol., 2009, s. 411- 412).

Přestože speciálně preventivní teorie podstatně ovlivnily trestní politiku 20. století, je jejich chápání účelu trestu podrobena značné kritice. Největší výhrady se týkají neurčitosti pojetí spravedlnosti trestu, neboť pokud je v těchto teoriích za spravedlivý trest považován trest, který je nutný k ochraně dotčeného společenského zájmu, pak lze tímto neurčitým hlediskem ospravedlnit každý trest až po fyzickou likvidaci pachatele. Námitky se týkají i nápravy jako formy nuceného zacházení když je uváděno, že stát nemá právo odnímat svobodu dospělým občanům jen proto, aby je napravil, pokud nejsou nebezpeční sami sobě nebo svému okolí (Vanduchová, M. In: Šámal, P. a kol., 2009, s. 411- 412).

Hlavní myšlenkou teorií smíšených – slučovacích pak je spojení trestu odplatného s trestem účelným. Uplatňuje se v nich tzv. vyrovnávací princip, podle něhož je základem pro výměru trestu vina vyjádřená ve spáchaném trestném činu. Trest tedy není omezen pouze na újmu odsouzenému, ale představuje šetrný zásah, který má

odsouzeného vyrovnáním viny smířit se společností. Mimo to má být trestem dosaženo resocializace pachatele. Orientací těchto smíšených teorií v současné době nejvíce odpovídá současným potřebám trestní politiky státu. Trestání v nich není omezeno jen na uskutečňování spravedlnosti, ale plní konkrétní společenský účel a hranice zásahu do práv, kterou představuje trest, jsou vymezeny vztahem, který představuje míru mezi spáchaným činem a trestem.

V českém právním systému převažuje pojetí účelu trestu, které vychází z relativních teorií, které kladou důraz na preventivní účinky trestu. Do tohoto pojetí se současně prolínají některé prvky smíšených teorií, které spojují preventivní působení s odplatou, avšak respektují při ukládání trestu závažnost trestného činu s ohledem na ukládaný trest.

Odplatný prvek jako účinek trestání lze dovodit zejména z ustanovení § 38 odst. 1, trestního zákoníku, kde je uvedena zásada přiměřenosti trestních sankcí, podle níž jakoukoli trestní sankci je nutno ukládat s přihlédnutím k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu a poměrům pachatele (Vanduchová, M. in: Šámal, P. a kol., 2009, s. 413).

Z tohoto ustanovení tedy lze dovozovat, že v rámci resocializačního a reedukačního působení na pachatele trestných činů je účelnější, aby uložený trest byl zcela jednoznačně přiměřený, aby jej pachatel nechápal jako nutné zlo, ale aby jej pocíťoval jako podanou ruku společnosti v jeho procesu nápravy a znovu se začlenění do jejich řad.

Trest jako takový lze tedy chápat jak určitý nástroj socializace či resocializace jedince. Socializaci lze definovat jako trvalé přizpůsobení se normám nebo typickým způsobům chování společnosti, při kterém dochází především k vývoji zevnitřních kontrol sociálního chování jedince (tj. toho, co je dovolené a co zakázané, případně trestné) a základní hodnotové orientaci (tj. žádoucí a nežádoucí jednání a chování) od

jejich postupné lability k jejich stabilitě nebo dokonce stabilizaci. Trest by tedy mimo to, že je vyjádřením postoje společnosti k trestnému činu, měl být i ve svém účelu nástrojem k socializaci či resocializaci jedince, který porušil obecné normy a pravidla.

Trest jako odplata za provinění představuje jeden ze dvou základních výchovných prostředků, kdy druhým jeho protipólem je odměna. Trest blokuje nežádoucí chování a jednání, odměna posiluje vše, co je žádoucí a vhodné. V rámci výchovné praxe by měli oba tyto prostředky být využívány plně v souladu a ve vyváženém stavu tak, aby nepřevládal jeden z nich.

K dosažení spolehlivějších účinků je proto využíváno širšího nápravného a socializačního usměrnění pachatele. Nápravné zaházení s pachatelem představuje velmi složitou problematiku, v níž jde o překonání kriminogenních deformací tkvících v osobnosti pachatele a v jeho společenských svazcích. K jejich negování většinou nestačí pouhé represivní působení, ale je nutno rozvíjet pozitivní prvky pachatelovy osobnosti a jeho sociálně užitečné svazky, posilovat jeho pozitivní vlastnosti, zvyky, návyky, usměrňovat či podporovat jeho zájmy apod. Pro dosažení pozitivních výsledků je důležité vnímat pachatele nejen jako objekt nápravného zacházení, ale dosáhnout jeho aktivní účasti na tomto procesu, což však není možné bez respektování pachatelovy osobnosti a jeho práv (Novotný, O., Vanduchová, M. a kol., 2007, s 35.).

O nápravných účincích trestu však je lépe hovořit spíše v menší míře neboť ne zcela naplňují očekávání do nich vkládaná. Toto tvrzení v poslední době potvrzují i empirické výzkumy zaměřené právě na ověření nápravných účinků uložených nepodmíněných trestů, které ukazují, že dochází ve velké míře k recidivě pachatelů i přes ukládání těchto trestů. Domnívám se, že toto je způsobeno nevratnými změnami v osobnostních rysech těchto pachatelů, kteří takové tresty nevnímají jako něco, co by je mělo odradit od dalšího páchání protiprávního jednání, ale spíše je vnímají jako odplatu za to, že se nechali při takovém jednání přistihnout. Zcela jim tak uniká smysl a účel trestu, kterým je hlavně náprava toho co způsobili a také jako nedílná součást jejich resocializace a návrat do společnosti.

Za generální preventivní účel trestu je možno považovat to, že je formou sociální kontroly sloužící k vyřízení trestným činem způsobeného společenského konfliktu a jako takový zajišťuje obnovení společenského klidu a pořádku, k jehož narušení trestným činem došlo (Vanduchová, M. In: Šámal, P. a kol., 2009, s. 414- 415).

Příznivějších výsledků je možno dosáhnout aplikací alternativních trestů spojených s dohledem a konstruktivní péčí realizovanou probačními úředníky, popř. nahrazenou nebo doplněnou působením zájmových sdružení občanů. Při výkonu těchto trestů je však nutno vzít v úvahu i souběžné působení dalších mechanismů sociální kontroly, které mohou účinky trestů nejen zesilovat, ale působit i kontraproduktivně a trest neutralizovat (Vanduchová, M. In: Šámal, P. a kol., 2009, s. 414).

1.1 Druhy trestů

Vlastní pojem trestu a trestání je pak vymezen v trestním zákoníku v § 36, kde je vyjádřeno jeho pojmové vymezení „ trest je opatřením státního donucení, které je ukládáno v trestním řízení jménem státu k tomu povolanými soudy pachateli za jeho trestný čin, tímto opatřením je pachateli působena určitá újma a zároveň je jím vysloven společenský odsudek trestného činu a jeho pachatele ze strany státu a společnosti“ (Vanduchová, M. in: Šámal, P. a kol., 2009, s. 417).

V rámci českého trestního soudnictví jsou stanoveny tresty v ustanovení § 52 trestního zákoníku č. 40/2009 Sb. ze dne 8. ledna 2009, kde jsou stanoveny následující tresty:

§ 52 Druhy trestů

- 1) Za spáchané trestné činy může soud uložit tresty:
 - a) odnětí svobody,
 - b) domácí vězení,
 - c) obecně prospěšné práce,
 - d) propadnutí majetku,
 - e) peněžitý trest,
 - f) propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty,
 - g) zákaz činnosti,
 - h) zákaz pobytu,
 - i) zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce,
 - j) ztráta čestných titulů nebo vyznamenání,
 - k) ztráta vojenské hodnosti,
 - l) vyhoštění.
- 2) Trestem odnětí svobody se rozumí, nestanoví-li trestné zákon jinak,
 - a) nepodmíněný trest odnětí svobody,
 - b) podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody,
 - c) podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem
- 3) Zvláštním typem trestu odnětí svobody je výjimečný trest (§54).

Tresty uvedené v tomto výčtu jsou pak uspořádány v pořadí podle závažnosti, podle zájmů, které trest postihuje a upravuje zároveň i jejich vzájemné vztahy. Tento soubor trestů a jejich uspořádání je výsledkem dlouhodobého procesu, který byl odstartován novelou původního trestního zákona č. 40/1961 Sb. a jeho novelou, která byla provedena zákonem č. 175/1990 Sb. v roce 1990 jako reakce na změnu politického zřízení v naší zemi. Jako jedna z hlavních změn v trestním zákoně bylo zrušení trestu smrti a jeho nahrazení trestem odnětí svobody na doživotí s možností zpřísněného podmíněného propuštění z jeho výkonu. Byl tím mimo jiné vytvořen prostor pro ukládání trestů nespojených s odnětím svobody. Tyto změny byly jasným projevem naší společnosti, jakým směrem se bude dále ubírat ve svém vývoji ve vztahu k trestání pachatelů trestných činů. Mimo jiné tím byla i vyjádřena úcta k lidskému životu a jeho zdůraznění jako nejvyšší hodnoty.

Dalším významným krokem ve vývoji naší trestní justice bylo zavedení dalšího druhu trestu novelou dřívějšího trestního zákona provedenou v zákoně č. 152/1995 Sb., kdy byl jako alternativa ke krátkodobým trestům odnětí svobody zaveden trest obecně prospěšných prací. Další obdobnou alternativou k trestu odnětí svobody nepodmíněně pak může být institut podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem, který byl zaveden novelou trestního zákona provedenou v zákoně č. 253/1997 Sb. Jeden z nejdůležitějších posunů v systému trestů pak přinesl zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, který přinesl zcela nový systém sankcí ukládaných mladistvým za spáchaná provinění, a to s důrazem na výchovná opatření, popřípadě na trestní opatření s výrazným výchovným vlivem bez uplatnění represe.

Nový trestní zákoník pak převzal dřívější druhy trestů a tyto rozšířil o dva nové tresty, které jsou alternativami k trestu odnětí svobody a to trest domácího vězení a trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce. Po jejich zavedení tak trestní zákoník čítá celkem dvanáct druhů trestů, v jejichž systému pak převažují tresty, které nejsou spojeny s odnětím svobody a s izolací pachatele od společnosti. Tento systém tak předpokládá, že převážná část pachatelů je méně narušena, zejména jsou-li odsouzeni poprvé. Zvláště u těchto pachatelů by se pak mohly negativně projevit některé škodlivé důsledky spojené s výkonem nepodmíněného trestu odnětí svobody. Tyto důsledky spočívají zejména v násilném vytržení pachatele z přirozeného sociálního prostředí, narušení jeho sociálně dobrých svazků a v riziku negativního vlivu více narušených osob v době výkonu tohoto trestu.

Uložení takovýchto trestů nespojených s odnětím svobody se pak v rámci společnosti chápe jako projev důvěry k osobě pachatele, a při jejich výkonu se lze opřít o pachatelovy kladné vlastnosti a návyky a na výchovném zacházení s tímto pachatelem se pak mohou podílet odborníci i laická veřejnost. Jejich ukládání je pak velkou výhodou při opětovném začlenění pachatele do společnosti, neboť těmto pachatelům při takovém začleňování napomáhají.

V následující části práce bude uveden krátký popis jednotlivých druhů trestů, na kterou budou navazovat kapitoly věnované podstatě a smyslu alternativních trestů. Ze systematika ust. § 52 trestního zákoníku bude vynechán trest obecně prospěšných prací, kterému je věnována samostatná kapitola práce.

Odnětí svobody (§ 55 TZ)

Trest odnětí svobody lze uložit za každý trestný čin, tedy podle nové právní úpravy jak za přečin, tak za zločin. Lze jej tedy považovat za univerzální trest. Tento trest však je až tím nejkrajnějším řešením, proto jeho uložení přichází v úvahu pouze v případě, že mírnějšími druhy trestu, nespojenými s odnětím svobody, nelze dosáhnout účelu trestu, tehdy i dostatečné nápravy pachatele a obrany společnosti.

Doba trvání trestu odnětí svobody je omezena obecnou maximální hranicí 20 let. Dále pak každá skutková podstata obsahuje vlastní rozmezí, ve kterém lze trest uložit. Horní hranice smí být překročena pouze ve dvou případech, které jsou taxativně vymezeny v trestním zákoníku. Prvním takovým případem je situace popsána v ustanovení § 59 trestního zákoníku, kdy pachatel spáchá zvlášť závažný zločin, ač byl již pro takový nebo jiný zvlášť závažný zločin potrestán, druhým případem je situace popsána v ustanovení § 108 trestního zákoníku, kdy je spáchání trestného činu vykonáno ve prospěch zločinného spolčení. V obou těchto případech se horní hranice trestní sazby zvyšuje o jednu třetinu a trest takto uložený může převyšovat dvacet let. Při ukládání výjimečného trestu odnětí svobody nad dvacet let až do třiceti let nesmí horní hranice převyšovat třicet let.

Domácí vězení (§ 60 TZ)

Tento trest je trestem zcela novým a byl zaveden novým trestním zákoníkem v roce 1999 jako další forma alternativního trestu. Maximální výměra tohoto trestu jsou dvě léta, lze jej uložit jak současně s jiným trestem, nebo rovněž i jako trest samostatný. Důležitou podmínkou pro uložení trestu domácího vězení pak je slib pachatele, který je vyžadován v písemné podobě.

Podstata trestu spočívá v povinnosti odsouzeného zdržovat se v učeném obydlí ve dnech pracovního klidu a pracovního volna po celý den a v ostatních dnech v době od 20:00 hodin do 05:00 hodin. Výsledkem má být zamezení možnosti pohybu mimo obydlí v době, kdy se tito pachatelé dopouštějí svých protiprávních skutků. Dalším smyslem tohoto trestu pak je vytvoření návyku na určitý režim, tedy režimové opatření.

Propadnutí majetku (§ 66 TZ)

Trest propadnutí majetku postihuje veškerý pachatelův majetek nebo jeho část, kterou určí ve svém rozsudku soud. Trest propadnutí majetku může soud uložit pouze ve třech případech: je možné jej uložit společně s výjimečným trestem, dále pak vedle nepodmíněného trestu odnětí svobody, který soud ukládá za zvlášť závažný zločin, jímž pachatel získal nebo se snažil získat majetkový prospěch, a za takové činy, u kterých to trestní zákoník ve zvláštní části dovoluje. Vlastníkem propadnutého majetku se stává stát.

Peněžitý trest (§§ 67 – 69 TZ)

Peněžitý trest je jedním z nejdůležitějších druhů trestů nespojených s odnětím svobody a je velice významnou alternativou ke krátkodobým trestům odnětí svobody. Tento trest lze uložit tomu pachateli, který se úmyslným trestným činem snažil získat pro sebe nebo jiného majetkový prospěch.

Bez uvedené podmínky pak lze tento trest, pokud trestní zákoník uložení tohoto trestu za daný skutek umožňuje a lze jej také uložit za přečin, za který se vzhledem k dalším okolnostem nepodmíněný trest odnětí svobody současně neukládá. Jako samostatný trest pak může být uložen, jestliže vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného skutku a osobě a poměrům pachatele uložení jiného trestu není třeba.

Propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty (§§ 70 – 72 TZ)

Trest propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty má sloužit k tomu, aby byla pachateli ztížena možnost dalšího páchaní trestné činnosti a to tím, že věc nebo jiná

majetková hodnota bude odejmuta. Nebude tak možné, aby nadále tato věc sloužila pachateli k páčání trestné činnosti. V dalším případě bude pachateli odňat prospěch trestnou činností získaný. Soud může rozsudkem prohlásit věc nebo jinou majetkovou hodnotu za propadlou ve čtyřech případech. Zaprvé, bylo-li jí užito ke spáchání trestného činu, zadruhé, byla-li ke spáchání trestného činu určena, zatřetí, pokud ji pachatel získal trestným činem nebo jako odměnu za něj, a začtvrté, pokud ji pachatel nabyl za věc nebo jinou majetkovou hodnotu uvedenou jako třetí v pořadí.

Trest lze uložit samostatně i vedle jiných trestů. Musí jít o věc nebo jinou majetkovou hodnotu, kterou pachatel vlastní nebo s ní fakticky jako vlastník nakládá a takováto věc se pak stává majetkem státu.

Zákaz činnosti (§§ 73 a 74 TZ)

Tento trest je jedním z druhů trestů, které mají přímo zabránit pachateli v dalším páčání trestné činnosti. Trest zákazu činnosti je nejčastěji ukládán za trestné činy spáchané při řízení motorových vozidel (ublížení na zdraví, ohrožení pod vlivem návykové látky) a za trestné činy majetkové a hospodářské.

Účelem tohoto trestu je snaha zabránit pachateli v páčání další trestné činnosti, pro kterou by tato zakázaná činnost mohla vytvářet podmínky. Činnost, kterou soud uložením trestu zakazuje, spočívá ve výkonu povolání nebo ve výkonu činnosti, k níž je třeba zvláštního povolení podle zvláštního předpisu (řízení motorového vozidla, výkon živnostenské činnosti apod.).

Doba, na kterou lze trest zákazu činnosti uložit, činí jeden rok až deset let. Samostatně ho lze uložit za trestný čin, u kterého to trestní zákon ve zvláštní části připouští. Podle stávající právní úpravy přichází v úvahu podmíněné upuštění od výkonu zbytku trestu po uplynutí poloviny tohoto trestu.

Velmi zásadním problémem, který v souvislosti s tímto trestem vzniká, je kontrola výkonu tohoto trestu. Porušuje-li pachatel uložený zákaz činnosti, je toto jeho jednání dále posuzováno jako přečin maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání (§ TZ). K takovéto situaci nejčastěji dochází v souvislosti s uloženým trestem zákazu řízení motorových vozidel.

Zákaz pobytu (§ 75 TZ)

Trest zákazu pobytu může soud uložit na dobu od jednoho roku do deseti let za úmyslný trestný čin. Účelem tohoto trestu je vyřadit pachatele z prostředí, se kterým souvisela jeho trestná činnost a lze jej uložit především vedle jiného trestu. Potřeba tohoto vyřazení z daného prostředí musí být odůvodněna ochranou veřejného pořádku, rodiny, zdraví, mravnosti nebo majetku. Spolu se zákazem pobytu mohou být odsouzenému soudem uložena po dobu výkonu trestu přiměřená omezení a povinnosti.

Zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce (§§ 76 a 77 TZ)

Trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce je jedním z druhů trestů, které omezují pachatele v jeho svobodném pohybu a omezuje tak jeho občanská práva, která jsou mu zaručena v čl. 14 LZPS. Tyto svobody pak mohou být dle ust. Čl. 14 odst. 3 LZPS omezeny pouze zákonem. Tento trest se řadí mezi alternativní druhy trestů a lze jej uložit jednak samostatně a to jen za přečiny a jednak vedle jiného druhu trestu vyjma trestu vyhoštění a maximální délka tohoto trestu je deset let.

Zavedení tohoto druhu trestu do českého soudnictví je reakcí společnosti na zvyšující se problém především fotbalového chuligánství a jeho hlavní funkcí co by trestu je funkce zábranná. Účelem tohoto trestu tedy je zabránit zákazem vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce účasti osob, u kterých bylo jednoznačně prokázáno, že se na těchto akcích dopouštějí protiprávního jednání spojeného hlavně s útoky na život a zdraví osob a také na majetek.

Vzhledem k tomu, že se jedná o zcela nový prvek v naší trestní justici a naše zkušenosti spojené s výkonem tohoto trestu v současné době nejsou žádné, ukáže až další čas jak budou orgány justice schopny tohoto trestu využívat.

K tomuto problému bych chtěl zmínit, že fenomén tzv. diváckého násilí je v poslední době alarmující a neměl by být naší společností opomíjen. S tímto fenoménem jsem se ve své praxi několikrát setkal jako velitel družstva pořádkové jednotky na mnoha stadionech v rámci území celé republiky a jsem přesvědčen, že pokud naše společnost bude tento negativní společenský jev podceňovat, může to mít neblahý dopad na celkové dění v naší společnosti zejména tím, že k těmto tzv. „idolům“ může vzhlížet mladá generace zejména pocházející ze sociálně a emočně chudého prostředí.

Ztráta čestných titulů a vyznamenání (§ 78 TZ)

Tento trest, stejně jako trest ztráty vojenské hodnosti, jsou tresty tzv. vedlejšími. Je možné je uložit pouze vedle trestu jiného. Soud může tyto dva tresty uložit v případě, odsuzuje-li pachatele za úmyslný trestný čin spáchaný ze zvlášť zavrženíhodné pohnutky k nepodmíněnému trestu odnětí svobody nejméně na dvě léta.

Podstata trestu spočívá ve ztrátě vyznamenání, čestných uznání, vědecké a umělecké hodnosti a jiných čestných titulů, udělených podle vnitrostátních právních předpisů, jakož i ve ztrátě práva nosit cizozemská vyznamenání a užívání cizozemských čestných titulů.

Ztráta vojenské hodnosti (§ 79 TZ)

O trestu ztráty vojenské hodnosti platí obecně totéž co o trestu ztráty čestných titulů a vyznamenání. Podstata trestu spočívá v tom, že se odsouzenému snižuje hodnost ve vojsku na hodnost vojína.

Vzhledem k tomu, že hodnosti se udělují vojákům s přihlédnutím k jejich morálním a odborným hodnotám a kvalitám, je potom odebráním hodnosti na základě tohoto ustanovení trestního zákoníku vyjádřeno mimo jiné i morální odsouzení spáchaného skutku.

Vyhoštění (§ 80 TZ)

Trest vyhoštění sleduje snahu zabránit odsouzenému (ten není občanem ČR), aby na území České republiky páchal další trestnou činnost. Trest může být uložen za předpokladu, že to vyžaduje bezpečnost lidí či majetku nebo jiný obecný zájem.

Doba, na kterou lze trest vyhoštění uložit, je jeden rok až deset let anebo ho soud může uložit na dobu neurčitou. Tento trest lze uložit jak společně s jiným trestem tak i jako samostatný trest a to za kterýkoli trestný čin.

Zcela jistě by bylo chybou, zavádět alternativní tresty jen z ekonomických důvodů, tedy z důvodů úspory finančních prostředků státu, jak se to obvykle děje nejen v naší společnosti. Hlavním důvodem jejich zavádění a využívání by měly být především ty, na které upozorňuje současná věda (např. kriminologie, pedagogika, psychologie nebo sociologie).

2 POJEM „ALTERNATIVNÍ TRESTY“ A JEJICH ÚČEL

Ve druhé polovině 20. století se začala u nás i ve světě projevovat negativa, která jsou spojena s ukládáním nepodmíněného trestu odnětí svobody. Trest odnětí svobody se v mnoha případech zcela míjel účinkem a tak selhávala jak individuální tak i generální prevence trestu. Jako důsledek tohoto jevu se v mnoha zemích začaly do právních řádů začleňovat alternativní trestněprávní sankce. Alternativní tresty lze charakterizovat jako formu trestu, která není spojená s odnětím svobody, nesmí obsahovat žádnou ztrátu svobody, pachatel musí vyhovět podmínkám, délka alternativního trestu je možná pouze do maximální délky trestu odnětí svobody, jehož je tento trest alternativou. Přestože nejsou spojeny s odnětím svobody, zaručují naplnění účelu trestu stejně, jako kdyby odsouzený vykonával „klasický“ trest odnětí svobody. Jsou alternativou, která tak ulehčí stále přeplněnějším věznicím. Nezabavují pachatele svobody, avšak tuto omezují stanovenými povinnostmi a omezeními. Alternativní trest je podanou rukou pachateli ze strany státu, který musí reagovat na spáchaný trestný čin, nechce však přímo přistupovat k uvěznění pachatele. Smyslem takového trestu je, aby se z pravidla prvotrestaný člověk nedostal do vězení, kde na tohoto mohou působit negativní vlivy, a tak nastartovat negativní důsledky takového pobytu ve vězení.

Za hlavní důvody pro ukládání alternativních trestů lze označit důvod humánnosti, ve kterém spočívá vlastní podstata alternativních trestů, důvod ekonomický s ohledem na úsporu prostředků, které by byly vynaloženy na výkon trestu odnětí svobody nepodmíněně a důvody pragmatické, kterými je hlavně potřeba snížení přeplnění věznic. Účelem alternativních trestů je skutečnost, že při jejich využití nedochází k poškozování osobnosti pachatele tak jako ve vězení, pachatel není vytržen od rodiny a vlastní dopad alternativního trestu na osobnost pachatele by tak měl vést k uvědomění si viny a ke snaze odčinit co způsobil.

Základní filozofií pro ukládání alternativních trestů je tedy snaha vyhnout se negativnímu působení trestu odnětí svobody na osobnost pachatele. Negativními jevy trestu odnětí svobody jsou jednak tzv. prizonizace (angl. prison = vězení) – negativní vliv prostředí na odsouzené (např. prvotrestaní se „přiučují“ u recidivistů) a na jejich

další bezprostřední budoucnost po propuštění (potíže s bydlením, hledáním zaměstnání atp.). Dále pak dochází ke zpřetrhání sociálních vazeb pachatele s prostředím, ve kterém žije – ve vězení jde často o totální izolaci od vnějšího světa, v podmínkách výkonu trestu (např. ČR zaujímá v Evropě jedno z čelných míst co do počtu vězňů na 100.000 obyvatel). Přeplněnost věznic činí 120 %, místy až 180 %. V důsledku takové stísněnosti (až pod 2 m² na vězně, přitom v západoevropských zemích se běžně požaduje 6 – 11 m²) selhává celá řada systémů, od hygieny až po výchovné programy a práci s vězněm. Dalším důvodem pak jsou náklady státu (daňových poplatníků) na výkon trestu odnětí svobody – výdaje ze státního rozpočtu na jednoho vězně činí průměrně 1.000,- Kč na den. Vězňové nemají práci, stát ji není schopen zabezpečit. Věznice nemají peníze a jsou nuceny zaměstnávat množství nekvalitního personálu, neboť nejsou schopny zaplatit dostatek zkušených odborníků. Jako další negativní vliv na osobnost pachatele umístěného do výkonu trestu odnětí svobody pak lze označit nezohlednění osobnosti jedince a jeho individuálních vlastností – osobnost pachatele je při výkonu trestu odnětí svobody zcela pošlapána, k čemuž jednoznačně přispívá pobyt v českých věznicích - neexistence soukromí. Přítomny jsou: nekontrolovatelná šikana, vydírání, ponižování, vzájemné násilí. V těchto podmínkách selhávají jakékoliv výchovné, pracovní a terapeutické aktivity, které by měly být těžištěm a hlavním smyslem výkonu trestu, aby již nedocházelo k recidivě.

Krátkodobý trest odnětí svobody se u pachatelů méně závažných trestných činů jeví jako zbytečně nákladný a z hlediska prevence dalšího páchaní trestné činnosti neúčinný. Soudy přistupují k alternativním trestům v případě, že se jedná o trestný čin, na který zákon stanoví trest odnětí svobody do pěti let a osoba pachatele není natolik narušená, aby její pobyt na svobodě byl pro ostatní nebezpečný. Alternativní trest pachatele nezbavuje svobody, ale vyžaduje od něj dodržování určitých omezení či splnění povinnosti - musí například zaplatit ze svého příjmu státu jistý obnos peněz (peněžité trest), podrobit se dohledu, či léčení nebo jiným omezením, nesmí se po určitou dobu zdržovat v konkrétním městě (trest zákazu pobytu), nesmí několik měsíců vykonávat určitou činnost (trest zákazu činnosti) nebo musí odvést určitý počet hodin práce pro "obecné blaho" (trest obecně prospěšných prací). V průběhu výkonu trestu se sleduje,

zda odsouzený plní podmínky uloženého trestu a zda žije v souladu s normami společnosti.

V posledních třiceti letech se začal stále více prosazovat názor, že je třeba ve větší míře aplikovat v trestním soudnictví především sankce nespojené s odnětím svobody. Hledání vhodných alternativ k trestu odnětí svobody všeobecně - a ke krátkodobým trestům zvláště - přestalo být záležitostí jen vědeckých společností a různých jiných nevládních organizací, ocitlo se ve středu zájmu příslušných vládních orgánů ve většině západoevropských zemí a zaujalo pozornost i nadnárodních institucí. Významnou roli zde sehrála a stále sehrává zejména Rada Evropy, která v četných rezolucích, studiích a v dalších podkladech iniciativně nastolovala problematiku trestu odnětí svobody, podmínek jeho výkonu a upozorňovala na možnost a účelnost jeho nahrazení jinými tresty. Obdobné úsilí vyvíjí v rámci OSN Výbor pro prevenci a kontrolu zločinnosti a Hospodářská a sociální rada (OSN – „organizace spojených národů“).

Rozšíření alternativních způsobů sankcionování trestné činnosti je v praxi limitováno sociální skladbou pachatelů, podmínkami stanovenými pro ukládání a výkon jednotlivých trestů nespojených s odnětím svobody a přístupem soudní praxe k využívání těchto alternativních trestů. Základním kritériem pro řádné fungování a efektivnost výkonu alternativních trestů bylo vybudování a fungování systému justiční probační a mediační služby, kdy se činnost této služby mohla plně rozvinout až přijetím zákona č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, který nabyl účinnost dne 1. ledna 2001.

2.1 Historie alternativních trestů a způsobů trestání

Postupný vývoj trestní spravedlnosti ve druhé polovině minulého století se ubíral ve znamení postupného upouštění od ukládání nepodmíněných trestů odnětí svobody za méně závažné trestné činy a hledání jejich přijatelných alternativ. Toto období je obdobím hledání nových forem spravedlnosti, které by pomohly nahradit nebo alespoň doplnit některé tradiční, již však poněkud nepružné postupy v trestním řízení. V tomto

období se také ve vyspělých státech začal objevovat trend narůstající majetkové kriminality. Do této doby trestní praxe spočívala v ukládání trestů odnětí svobody i pachatelům této méně závažné kriminality, což mělo za následek působení negativních vlivů výkonu trestu odnětí svobody na osobu pachatele. Ti tak byli vytrženi ze svého dosavadního života, izolováni od „normální“ společnosti. Jedním z negativ těchto trestů bylo i to, že pachatelé odsouzení k výkonu trestu odnětí svobody nepodmíněně tak žili na náklady společnosti ve věznicích, kde navíc mohli prohlubovat své kriminální znalosti a dovednosti a navazovat kontakty s ostatními odsouzenými a takto získané vědomosti pak využít po propuštění k páčání další trestné činnosti. Důsledkem této situace pak byl fakt, že značná část pachatelů se dříve či později vrací zpět do výkonu trestu, v důsledku čehož jsou pak věznice přeplněny, soudy jsou „zavaleny“ spisy, jejichž vyřízení se tak protahuje a výchovný efekt účelu trestu se zcela vytrácí.

V návaznosti na zvyšování počtu osob odsouzených a umístěných ve výkonu trestu ve věznicích a také v návaznosti na počty případů řešených soudy se začaly značně zvyšovat výdaje států z veřejných rozpočtů, čímž se také zvyšoval státní deficit. Tento trend byl neudržitelný, i relativně bohaté státy začaly tuto situaci negativně pociťovat. V polovině 70. let minulého století vedly tyto důvody k počátku procesu, při kterém došlo k přehodnocování nepodmíněného trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí, a zároveň se začaly ve větší míře projevovat snahy o nalezení nových vhodných alternativ pro trestání pachatelů trestných činů. Tento nastartovaný proces pozitivních změn probíhá neustále a z dosud dosažených výsledků je patrné, že proces bude probíhat i nadále i přes to, že ne vždy je jeho aplikace bezproblémová a částí veřejnosti i odborníků je považována za neefektivní.

Způsoby alternativního řešení trestních věcí nemohly zůstat stranou zájmu mezinárodních organizací a to konkrétně ze strany Rady Evropy a OSN. Orgány těchto organizací v průběhu druhé poloviny 20. století vypracovaly a přijaly několik důležitých mezinárodních dokumentů.

Postupný vývoj alternativního způsobu trestání pak lze rozdělit do tří základních směrů. První z nich je představován snahou o zmírnění intramurálního detenčního charakteru odnětí svobody (modifikace uloženého trestu odnětí svobody), který má negativní dopad na osobu pachatele. Druhý směr naproti tomu intramurální detenci zcela vylučuje a je tak představován typickými alternativními tresty (obecně prospěšné práce, probace, zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné akce atd.). Směr třetí má charakter depenalizační, tedy formu jakéhosi odstoupení od trestu či potrestání. Navenek se pak tento směr v praxi projevuje opatřeními, která směřují k vyhnutí se trestu odnětí svobody nebo pokud byl tento trest uložen k odkladu jeho výkonu. Pokud je takto pojat má podobu podmíněného odsouzení nebo upuštění od potrestání a je možné k těmto přiřadit i tzv. odklony trestního řízení.

Retributivní a restorativní justice

Koncept **restorativní justice** lze charakterizovat jako protiklad ke koncepci **retributivní justice**. Retributivní pojetí spravedlnosti chápe stát jako primární oběť trestného činu. Oproti tomu však koncept restorativní justice přistupuje k trestnému činu zcela odlišně a spatřuje v něm především poškození jedné osoby jinou (Sotolář, A., Púry, F., Šámal, 2000, s. 9). Objektem zájmu tohoto konceptu pak je sociální konflikt mezi obětí a pachatelem. Trestní řízení, které pak následuje, je tak především snahou o odstranění tohoto konfliktu. Takovéto odstranění by nebylo možné dosáhnout bez přímé a aktivní účasti obviněného a proto je tato spolupráce obviněného jednou z nutných podmínek pro úspěšné alternativní vyřešení trestní věci. Koncept restorativní justice je chápán jako úsilí o obnovení trestným činem narušeného nebo ohroženého systému chráněných hodnot a sociálních vztahů (Sotolář, A., Púry, F., Šámal, P., 2000, s. 9). Konečná odpovědnost za spáchaný trestný čin tak již není jen v rukou státu, ale dostává se především do rukou pachatele. Ten pak přejímá osobní odpovědnost za spáchaný čin a je zcela na něm, aby si uvědomil, co svým činem způsobil a v souvislosti s tím aby se snažil o odčinění vzniklé újmy.

2.2 Alternativní řešení trestních věcí podle platné právní úpravy

Podmíněné odsouzení a podmíněné odsouzení s dohledem, na rozdíl od typických alternativních trestů, nelze považovat za samostatné tresty. Proto je ustanovení § 52 trestního zákoníku ve svém výčtu trestů ani neuvádí. Pachatel je sice za spáchání trestného činu soudem uznán vinným, avšak pokud splní zákonné podmínky, může mu být výkon trestu soudem odložen.

Podmíněný odklad výkonu trestu odnětí svobody (§§ 81 – 83 TZ)

V případě podmíněného odkladu výkonu trestu se musí jednat o trest odnětí svobody nepřevyšující tři léta. Zároveň musí mít soud důvodně za to, že vzhledem k osobě pachatele, zejména s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a prostředí, ve kterém žije a pracuje, bude účelu trestu dosaženo a vlastního výkonu trestu není třeba. Soud zároveň stanoví zkušební dobu, která činí jeden rok až pět let. V tomto případě pak lze ještě k této zkušební době uložit i přiměřená omezení a přiměřené povinnosti (§ 48 odst. 4 TZ), které mají pachatele usměrňovat tak, aby vedl řádný život. Pokud odsouzený v průběhu zkušební doby vedl řádný život a vyhověl uloženým podmínkám, soud vysloví, že se osvědčil. V takovém případě se na pachatele hledí jako by nebyl odsouzen. V opačném případě může soud přistoupit až k nařízení výkonu trestu.

Podmíněný odklad výkonu trestu odnětí svobody s dohledem (§§ 84 - 87 TZ)

Podmíněné odsouzení s dohledem je „přísnější“ formou podmíněného odsouzení. Rozdíl spočívá v institutu dohledu, který je nad odsouzeným vysloven. Zkušební doba se nemění. Stejně tak možnost uložení přiměřených omezení a povinností. Zásadním rozdílem je zde však dohled (§49 - 51 TZ). Tento dohled nad odsouzeným vykonává úředník Probační a mediační služby České republiky (dále jen „PMS ČR“).

3 TREST OBECNĚ PROSPĚŠNÝCH PRACÍ

Trest obecně prospěšných prací je v rámci alternativních trestů jednou z nejdůležitějších součástí celého výčtu a má svoji nezastupitelnou roli co by alternativa k trestu odnětí svobody. Jsem přesvědčen o tom, že trest obecně prospěšných prací se svým smyslem a charakterem nejvíce přibližuje skutečné resocializaci pachatelů trestných činů. Svoje nezastupitelné místo má i v právních systémech mnoha vyspělých evropských i mimoevropských zemí (Velká Británie, Francie, Nizozemsko, Norsko aj.). V některých dalších zemích je pak trest obecně prospěšných prací koncipován např. jako náhradní trest k nezaplacenému peněžitému trestu nebo jako jedna z podmínek při podmíněném odložení výkonu trestu odnětí svobody nebo při zastavení trestního stíhání.

Ve všech zemích, které trest obecně prospěšných prací ve svém právním řádu mají, spočívá tento ve výkonu prací pro společnost, čímž naplňuje svoje poslání humánního trestu a smíření mezi pachatelem trestného činu a poškozeným, potažmo s celou společností.

Trest obecně prospěšných prací byl do TZ zařazen novelou provedenou zákonem č. 152/1995 Sb. s účinností od 1. ledna 1996. Byl koncipován jako samostatný druh trestu, který se měl stát významnou alternativou k trestu odnětí svobody. Blízký vztah k trestu odnětí svobody lze pak dovodit i z možné přeměny trestu obecně prospěšných prací v trest odnětí svobody v případě, že trest není řádně vykonán. S ohledem na systematiku § 52 Trestního zákoníku ho lze považovat za třetí nejpřísnější trest. Nelze ho ani obecně považovat za mírnější trest ve vztahu k trestu odnětí svobody, jehož výkon byl podmíněně odložen (Šámal, P. a kol., 2009, s. 730). Trest obecně prospěšných prací přichází do úvahy tehdy, kdy by jinak bylo namístě uložit nepodmíněný trest odnětí svobody. Z toho vyplývá, že trest obecně prospěšných prací je alternativou nepodmíněného trestu odnětí svobody, a to v případech, kdy by bylo namístě uložit jen krátkodobý nepodmíněný trest odnětí svobody, kterým je třeba rozumět trest ve výměře do několika měsíců, obecně je pak v právních předpisech uváděna doba sedmi měsíců. Uvedená doba sedmi měsíců je pak pouze orientační,

obecně by trest obecně prospěšných prací v maximální výměře 400 hodin neměl být uložen jako alternativa k nepodmíněnému trestu odnětí svobody převyšující 1 rok (Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. března 2001, sp. zn. 7 Tz 41/2001).

Právní úprava trestu obecně prospěšných prací pak byla novelizována zákonem číslo 265/2001 Sb. který nabyl účinnosti dnem 1. ledna 2002. Hlavní změna se projevila především tím, že trest obecně prospěšných prací již není vymezován jako alternativa k trestu odnětí svobody, ale postačuje podmínka, že k dosažení účelu trestu není třeba uložení jiného druhu trestu. Druhou dílčí změnou provedenou touto novelou bylo rozšíření výčtu subjektů v ustanovení § 45 odst. 3 TZ, v jejichž prospěch lze obecně prospěšné práce vykonávat. Do účinnosti této novely mohl pachatel trest vykonávat pouze ve prospěch obcí. Domnívám se, že rozšířením okruhu subjektů, pro které je nově možno vykonávat práce a tím pádem i značné rozšíření možných druhů prací, došlo k výraznému usnadnění celého procesu výkonu trestu obecně prospěšných prací.

Novelizace se nepřímo trestu obecně prospěšných prací dotkla také v tom smyslu, že touto cestou byla zcela vyloučena možnost uložit trestním příkazem nepodmíněný trest odnětí svobody. Tato změna neměla sice vliv na četnost vydaných trestních příkazů, avšak zásadně ovlivnila další výběr uloženého druhu trestu soudem. Jako reakce na tuto změnu pak začal být trest obecně prospěšných prací ve stále větším počtu případů soudy ukládán trestním příkazem. Tato situace s sebou nesla jeden negativní a v praxi poměrně častý jev nedovoleného překračování čtyřsethodinové horní hranice v případě ukládání dalšího trestu obecně prospěšných prací, neboť se stávalo, že po sečtení uložených hodin z více rozsudků týkajících se jedné osoby byla maximální hranice čtyř set hodin překročena.

Podle důvodové zprávy k zákonu č. 152/1995 Sb. byly podmínky pro ukládání trestu obecně prospěšných prací stanoveny tak, aby byl tento trest uplatňován zejména u pachatelů méně závažných trestných činů, za které není třeba ukládat trest odnětí svobody a z nějakého konkrétního důvodu nepostačuje uložení trestu peněžitého.

Podstata trestu obecně prospěšných prací spočívá v tom, že pachatel, který se provinil proti zájmům a hodnotám společnosti, má možnost odčinit své chování vykonáním prací pro obecný prospěch společnosti. Např. úklid veřejných prostranství, veřejných komunikací, prací ve prospěch organizací zabývajících se ochranou zdraví, životního prostředí apod. Jedná se v podstatě o výjimku ze zákazu nucené práce (čl. 9 odst.1 LZPS: „Nikdo nesmí být podroben nuceným pracím nebo službám.“ Odst. 2 písm. a)“Ustanovení odstavce 1 se nevztahuje na práce ukládané podle zákona osobám ve výkonu trestu odnětí svobody nebo osobám vykonávajícím jiný trest nahrazující trest odnětí svobody.“ čl. 4 odst. 3 písm. a) EÚLP (dále jen „Evropská úmluva o lidských právech“): „Za nucenou nebo povinnou práci se nepovažuje práce běžně požadovaná při výkonu trestu.“. Citelnou újmou je především zásah do volného času pachatele. Práce je výchovným prvkem trestu a má přispět k lepší sociální adaptaci pachatele.

3.1 Trest obecně prospěšných prací podle platné právní úpravy

Trest obecně prospěšných prací není ve zvláštní části TZ uveden jako sankce za konkrétní trestné činy. Lze ho tedy považovat za trest univerzální a je tak v zásadě přípustný za jakýkoliv trestný čin bez ohledu na způsob jeho spáchání, druh a rozsah následku nebo formu zavinění (Šámal, P. a kol., 2009 s 730).

Při ukládání trestu obecně prospěšných prací platí pro soud obecná pravidla pro ukládání trestů uvedená v ustanovení § 39 odst. 1 TZ. Soud tak musí přihlížet ke stupni společenské škodlivosti spáchaného trestného činu a k možnosti nápravy a poměrům pachatele.

Podmínky pro uložení trestu obecně prospěšných prací

Podmínky pro uložení trestu obecně prospěšných prací vyplývají z ustanovení § 62 odst. 1 trestního zákoníku. Na základě nové platné právní úpravy a to zavedením trestního zákoníku č. 40/2009 Sb. z 8. 1. 2009, došlo ke změnám v systému ukládání trestu obecně prospěšných prací v tom směru, že tento trest lze uložit toliko za všechny přečiny, jimiž se podle § 14 odst. 2 rozumí úmyslné trestné činy, za které trestní zákoník

stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice trestní sazby nepřevyšuje pět let, ale taktéž všechny nedbalostní trestné činy bez ohledu na jejich trestní sazbu, tj. i když horní hranice trestu odnětí svobody převyšuje pět let (Šámal, P. a kol., Praha, 2009, s. 731). Další podstatná změna byla pak zakotvena v samotném ustanovení o trestu obecně prospěšných prací a to v ustanovení § 62 odst. 2 TZ, kdy byl tímto odstavcem v podstatě zpřísněn institut jeho využívání s ohledem na osobu pachatele a to v tom směru, že tento trest se zpravidla neuloží tomu pachateli, kterému byl trest obecně prospěšných prací v době tří let předcházejících uložení tohoto trestu druh trestu přeměněn na trest odnětí svobody podle § 65 odst. 2 TZ (Šámal, P. a kol., 2009, s. 728).

Toto stanovení nové podmínky v systému ukládání trestu obecně prospěšných prací chápu jako snahu zákonodárců o to, aby nedocházelo ke znehodnocení účelu tohoto trestu ve vztahu k jeho resocializační podstatě a účelu. Jak předchozí praxe ukázala na mnoha případech, výchovný efekt těchto trestů se zcela minul účinkem a takto potrestaní pachatelé se již buďto v průběhu výkonu trestu obecně prospěšných prací nebo v krátké době po jejich vykonání ocitli opět před soudem a v drtivé většině za obdobný skutek pro který jim byl dříve tento trest uložen.

Při zvažování možnosti uložení trestu obecně prospěšných prací vychází soud ze sazby uvedené ve zvláštní části TZ a nikoliv z výměry trestu uložené pachateli v konkrétním případě. Za další zákonnou podmínkou pro uložení trestu obecně prospěšných prací lze označit přesvědčení soudu, že vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele, především možnosti jeho nápravy, uložení jiného trestu není třeba. Co se této podmínky týče, je nutné, aby soud možnost nápravy pachatele důkladně zkoumal v každém konkrétním případě zvláště s ohledem na osobu pachatele, oprávněné zájmy poškozených a další podmínky tak, aby celý proces rozhodování byl zcela objektivní.

Podmínky pro uložení trestu obecně prospěšných prací, jak jsou uvedeny výše, jsou nastaveny tak, aby tento trest byl ukládán především pachatelům méně závažných přečinů, u kterých není nutné ukládat trest odnětí svobody. Typicky bude trest ukládán

za projevy výtržnictví či za méně závažnou majetkovou trestnou činnost, kde je více než vhodné na pachatele působit veřejným míněním.

Obsah trestu obecně prospěšných prací

V ustanovení § 62 odst. 3 TZ je vymezen obsah trestu obecně prospěšných prací a zároveň **demonstrativní** výčet druhů prací a subjektů, v jejichž prospěch mohou být práce vykonávány. Podstatou však vždy je, aby takové práce byly splněny osobně, bezplatně a ve volném čase pachatele a aby práce nesloužila výdělečným účelům odsouzeného (Šámal, P. a kol., 2009, s. 728). Základní a podstatnou podmínkou pro práce a činnosti zařazené do tohoto výčtu je jejich obecná prospěšnost. Zcela jasně to vyplývá z okruhu subjektů, pro které je práce konána, neboť jsou tzv. nevýdělečnými subjekty. Do nového trestního zákoníku č. 40/200 Sb. se projeví a byly přejaty také novelizace zákona č. 40/1961 Sb. provedené zákonem č. 265/2001 Sb.. Tyto změny spočívaly v tom, že výkon trestu obecně prospěšných prací původně spočíval v povinnosti odsouzeného provést práce ve prospěch obce při údržbě veřejných prostranství, úklidu a údržbě veřejných budov a komunikací, nebo jiné obdobné práce sledující obecný prospěch. Jak je z tohoto patrné, byl tak trest omezen v podstatě pouze na činnost ve prospěch obcí. Proto byl novelizací významně rozšířen jak okruh subjektů, pro které je možno práci vykonávat, tak i demonstrativní výčet druhů prací. K obcím tak přibýly státní nebo jiné obecně prospěšné instituce (registrované církve a náboženské společnosti, nadace, fondy, obecně prospěšné společnosti, občanská sdružení apod.), které se zabývají vzděláním a vědou, kulturou, školstvím, ochranou zdraví, požární ochranou, ochranou životního prostředí, podporou a ochranou mládeže, ochranou zvířat, humanitární, sociální, charitativní, náboženskou, tělovýchovnou a sportovní činností (Šámal, P. a kol., 2009 s. 728).

Výkon trestu obecně prospěšných prací

Pro lepší vysvětlení uvádím malý výčet prací, které lze pro výkon trestu obecně prospěšných prací využít. Podle **Sdružení pro probaci a mediaci v justici, o. s.** Občanské sdružení založené v roce 1994 jako sdružení, jehož posláním je podporovat

konstruktivní řešení konfliktů v komunitě jako nástroj pro předcházení a řešení trestné činnosti), jsou to zejména tyto druhy prací:

- **úklidové práce** – úklid a údržba vozovek, chodníků, cyklostezek, chráněného krajinného území, sportovních a dětských hřišť, hřbitovů, čištění kanalizace, vodních toků a vodotečí, potoků, jezer, likvidace odpadů apod.,
- **stavební a jiné odborné práce** – budování chodníků a jejich údržba, demolice staveb, opravy plotů a zdí, truhlářské práce, pokrývačské práce, elektrotechnické a instalátorské práce, pokládání podlah, malířské práce, kamenické práce, opravy střech, zámečnické práce, práce v lese, zahradnické práce apod.,
- **stavební a jiné pomocné práce** – výkopové práce, přesun stavebního materiálu, stěhování, sekání a hrabání trávy, výsadba stromků a jiné veřejné zeleně, pomoc v kuchyních a prádelnách, nátěry zábradlí a laviček, stavba dětských táborů apod.,
- **kancelářské a odborné práce** – vytváření internetových stránek a počítačových programů, jazykové překlady, výuka cizích jazyků, vedení odborných kroužků pro děti a mládež, drobné administrativní práce, roznáška pošty apod. (Blíže: <http://www.spj.cz> /cit. 2010-20-02/).

Jak je z výše uvedeného přehledu patrné, jedná se v převážné většině o práce méně kvalifikované a především o práce manuálního charakteru a více fyzicky náročné. Konkrétní činnost je pak závislá na zaměření subjektu, pro který bude práce vykonávána a také je závislá na vyjádření probačního úředníka. Ne vždy však byly v minulosti zohledňovány schopnosti a vzdělání odsouzeného. Stávalo se, že i člověku s vyšším společenským postavením nebo vyšším vzděláním bývalo uloženo vykonávat práce, které pak takového odsouzeného můžou ponižovat a účel trestu se tak stává krajně diskutabilním a zpochybnitelným. Bylo tedy velmi důležité, aby subjekty podílející se na výkonu trestu obecně prospěšných prací braly tyto okolnosti v potaz a při výběru prací postupovaly zodpovědně. V nastupující době dochází k citlivému posuzování, k jakému subjektu bude výkon trestu obecně prospěšných prací přikázán i s ohledem na dosažené vzdělání a tím i uplatnitelnost odsouzeného v rámci systému výkonu tohoto trestu. Na tuto adekvátnost pak dohlíží probační úředník, který podává rozhodujícímu soudu návrh, kde a jak má být trest obecně prospěšných prací vykonán a soud jej následně pověří prováděním kontroly nad tímto výkonem.

V souvislosti s trestem obecně prospěšných prací a určením konkrétních prací, které má odsouzený vykonávat, musí také soud zohlednit další hlediska, a to stanovisko pachatele k tomuto trestu (§ 64 zák. č. 40/2009 Sb. TZ) a vzhledem k výše uvedenému přehledu prací také jeho zdravotní způsobilost. Podmínka zdravotní způsobilosti k výkonu práce je velmi důležitá, neboť nelze uložit trest obecně prospěšných prací pachateli zdravotně nezpůsobilému, protože s ohledem na výše uvedené je povinen práci vykonávat osobně. Posouzení zdravotního stavu pachatele, a to jak psychického tak i fyzického, má velký vliv na konečnou podobu trestu, zejména pak jeho druh a v neposlední řadě také výměru. V případě, že je pachatel pouze dočasně práce neschopný, nemá tato skutečnost na možnost uložení trestu obecně prospěšných prací vliv. Zdravotní způsobilost je posuzována podle zákona č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, ve znění pozdějších předpisů a předpisy vydanými podle těchto ustanovení.

Výměra trestu (§ 63 TZ)

Soud může uložit trest obecně prospěšných prací ve výměře **od 50 do 300 hodin** (§ 63 odst. 1 TZ). V rámci uvedeného rozpětí soud musí již ve výroku odsuzujícího rozsudku výslovně uvést, na jakou dobu co do počtu hodin trest tohoto druhu ukládá. Ve srovnání s dřívější úpravou (§ 45a odst. 1 TZ) byla snížena horní hranice ze 400 hodin na 300 hodin, dolní hranice zůstala stejná (Šámal, P. a kol., 2009, s. 741). Trest obecně prospěšných prací tak musí být uložen na určitý počet hodin a z povahy věci a následného případného přepočtu nevykonaného trestu na trest odnětí svobody plyne, že se ukládá na celé hodiny. Zákonné rozpětí sazby dává soudu prostor, aby podle závažnosti spáchaného trestného činu uložil pachateli takový počet hodin, aby tento počet byl k tomuto činu v jasném poměru. U trestu obecně prospěšných prací nepřipadá v úvahu mimořádné snížení ani zvýšení trestní sazby. Ustanovení §§ 58 a 59 TZ se týkají pouze trestu odnětí svobody.

Nová právní úprava pak přinesla další změnu v ukládání trestu obecně prospěšných prací v tom, že již neplatí omezení, které se vztahovalo k zákazu překročení horní hranice trestu 400 hodin v případě ukládání opakovaného trestu obecně prospěšných

prací v době, kdy předchozí trest ještě odsouzený nevykonal nebo jej nevykonal v celé výměře a uložením dalšího takového trestu by byla tato hranice překročena. Současná právní úprava hovoří o tom, že nebrání-li uložení trestu obecně prospěšných prací překážka uvedená v ust. § 62 odst. 2 TZ, lze tento trest uložit i přes to, že tímto trestem bude překročena horní hranice pro tento trest, což je v současné době hranice 300 hodin.

Je pravdou, že vykonání trestu v takové výměře a ve stanové době odsouzeného časově a fyzicky velmi zatěžuje a to zejména v situaci, kdy je odsouzený ještě řádně zaměstnán, ale z pohledu účelu trestu a resocializačního a nápravného účinku je toto žádoucí.

Přiměřená omezení a přiměřené povinnosti

Jak je patrné z ustanovení § 63 odst. 2 TZ, může soud pachateli uložit na dobu trestu i přiměřená omezení nebo přiměřené povinnosti uvedené v ustanovení § 48 odst. 4 TZ, směřující k tomu, aby vedl řádný život.

Přiměřená omezení a povinnosti jsou zejména následující:

- podrobit se výcviku pro získání vhodné pracovní kvalifikace,
- podrobit se vhodnému programu sociálního výcviku a převýchovy,
- podrobit se léčení závislosti na návykových látkách, které není ochranným léčením podle trestního zákoníku,
- podrobit se vhodným programům psychologického poradenství,
- zdržet se návštěv nevhodného prostředí, sportovních, kulturních a jiných společenských akcí a styku s určitými osobami,
- zdržet se neoprávněných zásahů do práv nebo právem chráněných zájmů jiných osob
- zdržet se hazardních her, hraní na hracích přístrojích a sázek
- zdržet se požívání alkoholických nápojů nebo jiných návykových látek
- uhradit dlužné výživné nebo jinou dlužnou částku
- veřejně se osobně omluvit poškozenému, nebo
- poskytnou poškozenému přiměřené zadostiučinění.

Vzhledem k tomu, že uváděný výčet má **demonstrativní charakter**, je možné, aby soud uložil i jiná vhodná omezení popř. povinnosti s ohledem na konkrétní okolnosti případu a osobu pachatele.

Ukládá-li soud trest obecně prospěšných prací, zpravidla pachateli uloží povinnost, aby podle svých sil nahradil škodu, kterou trestným činem způsobil (§ 63 odst. 2 TZ). Tuto povinnost je však nutno odlišovat od povinnosti nahradit škodu poškozenému, který svůj nárok uplatnil v adhezním řízení. Tato povinnost má působit výchovně a toto uložení náhrady škody není exekučním titulem. Povinnost, aby pachatel podle svých sil nahradil způsobenou škodu, se tak stává důležitým prostředkem nápravy a resocializace odsouzeného, protože nepostačuje pouze uznání nároku poškozeného, ale nutí pachatele ke skutečné náhradě škody způsobené trestným činem (Šámal, P. a kol., 2009 s 905).

3.2 Výkon trestu obecně prospěšných prací

Výkon trestu obecně prospěšných prací je upraven v ustanovení § 65 TZ a dále pak upraven trestním řádem v ustanovení §§ 335 – 340b. Ministerstvo spravedlnosti mimo to dne 22. 1. 1996 vydalo **Metodický návod pro okresní a obecní úřady k zajištění výkonu trestu obecně prospěšných prací**. Tento návod měl těmto orgánům napomoci při výkonu trestu. Jedná se o dokument, který má poskytnout představu o administrativních postupech spojených s výkonem trestu. Návod není právně závazný, má jen formu obecného doporučení a nijak nezasahuje do práv a povinností ostatních subjektů podílejících se na výkonu trestu. Dále pak se postupy upravené trestním řádem týkající se výkonu trestu obecně prospěšných prací, použijí i v případě výkonu trestního opatření obecně prospěšných prací uloženého mladistvému podle ZSVM („zákon o soudnictví ve věcech mládeže“).

Nařízení výkonu trestu

Nezbytným předpokladem pro nařízení výkonu trestu obecně prospěšných prací je rozhodnutí soudu, kterým se tento trest ukládá. Takovým rozhodnutím může být

odsuzující rozsudek nebo **trestní příkaz** vydaný v převážné většině případů okresním soudem.

Jakmile se takové rozhodnutí stane vykonatelným, předseda senátu (samosoudce) zašle jeho opis probačnímu úředníkovi (§ 336 odst. 1 trestního řádu, dále jen „TŘ“). O druhu a místě výkonu trestu obecně prospěšných prací rozhodně okresní soud, který uložil trest obecně prospěšných prací, na návrh probačního úředníka. Probační úředník vychází v tomto návrhu z potřeby výkonu obecně prospěšných prací v obvodu okresního soudu, v němž odsouzený bydlí a přihlíží k tomu, aby odsouzený vykonával trest co nejbližší místu, kde bydlí.

Mimo tento obvod může být trest vykonáván se souhlasem odsouzeného (§ 336 odst. 2 TŘ, Šámal, P. a kol., 2009, s. 750). Rozhodnutí o druhu a místě výkonu prací je pak nutné chápat ve smyslu čl. 40 odst. 1 LZPS jako rozhodování o vině a trestu, a proto je toto rozhodování nutné ponechat na soudu. Odsouzený nemůže soudem stanovené podmínky výkonu trestu svévolně měnit, a pokud tak učiní a vykonává práce v rozporu s rozhodnutím soudu, nelze takto vykonané práce pokládat za výkon nařízeného trestu obecně prospěšných prací (Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 8. dubna 2003, sp. zn. 4 Tz 16/2003).

Doba pro výkon trestu

Trest obecně prospěšných prací je odsouzený povinen vykonat ve **stanovené době**. Stanovenou dobou se pro účely výkonu trestu obecně prospěšných prací rozumí konkrétní časové vymezení (harmonogram) provádění výkonu tohoto trestu příslušným obecním úřadem (popř. jinou institucí) či PMS ČR v rámci projednání podmínek jeho výkonu s odsouzeným. Při vymezení této doby postupuje obecní úřad tak, aby odsouzený mohl uložený trest vykonat nejpozději do jednoho roku ode dne, kdy soud nařídil jeho výkon (Šámal, P. a kol., 2009, s. 749). Z výše uvedeného tak vyplývá, že maximální dobou pro výkon trestu je doba jednoho roku, která je obligatorně stanovena v ust. § 65 odst. 1 trestního zákoníku. Aby byl odsouzený ke včasnému výkonu trestu dostatečně „motivován“, zná trestní zákoník institut přeměny

nevykonaného trestu nebo jeho části v trest odnětí svobody. Každá, i jen započatá 1 hodina nevykonaného trestu, se poté přemění na jeden den odnětí svobody (viz níže).

Trestní zákoník však pamatuje i na situace, kdy odsouzený nemůže trest vykonávat pro překážky na jeho straně. Tyto překážky jsou uvedeny v ust. § 65 odst. 1 písm. a, b,) TZ. Zákonodárce tak reagoval na určité problémy spojené s výkonem trestu obecně prospěšných prací a s plněním požadavku na dodržení uvedené jednoroční lhůty k výkonu tohoto trestu. Překážky jsou uvedeny **taxativně a uplatňují se alternativně**. Aby tedy jednoroční lhůta neběžela, postačí naplnění jedné z nich.

Odklad a přerušení výkonu trestu

Odklad a přerušení výkonu trestu obecně prospěšných prací je upraven v ustanovení § 339 TŘ a v případě vojáků v ustanovení § 340 TŘ. Rozhodnutí o odkladu nebo přerušení výkonu trestu obecně prospěšných prací má za následek, že předchozí rozhodnutí, podle něhož se má trest vykonat, nelze po dobu uvedenou v rozhodnutí vykonat. O odkladu nebo přerušení výkonu trestu rozhoduje předseda senátu (samosoudce) okresního soudu, který je místně příslušný k nařízení výkonu trestu (viz výše). Měl by rozhodovat ex offio, jakmile se dozví, že okolnosti pro odklad nebo přerušení výkonu trestu nastaly. Nemusí tedy čekat na návrh některé ze stran. Prakticky však ve většině případů dochází k odložení nebo přerušení výkonu trestu na návrh odsouzeného.

Upuštění od výkonu trestu

Od výkonu trestu obecně prospěšných prací nebo jeho zbytku předseda senátu (samosoudce) upustí, jestliže odsouzený v důsledku změny svého zdravotního stavu je dlouhodobě neschopen trest vykonat (§ 340a odst. 1 TŘ). Rozhodnutí o upuštění od potrestání způsobuje, že trest obecně prospěšných prací nelze s konečnou platností vykonat, i když rozhodnutí o uložení trestu je v právní moci a po stránce formální je vykonatelné. Změna zdravotního stavu odsouzeného musí být trvalého rázu. Změna zdravotního stavu je zpravidla vyvolána závažnou nevléčitelnou nemocí nebo nemocí,

kteřá zanechá trvalé poškození organismu, případně úrazem s obdobnými následky (Šámal, P. a kol., 2005, s. 2404). Změnu zdravotního stavu soud posuzuje na základě předložených lékařských zpráv. Nemůže-li si soud z těchto zpráv učinit jednoznačný závěr, přichází do úvahy přibrání znalce k vypracování znaleckého posudku. Po právní moci rozhodnutí o upuštění od výkonu trestu je třeba o tom vyrozumět obecní úřad, v jehož obvodu se měl trest vykonávat. (Sotolář, A., Púry, F., Šámal, 2000, s. 325.)

Shodně jako proti rozhodnutí o přerušení nebo odložení výkonu trestu je i proti rozhodnutí o upuštění od výkonu trestu přípustná stížnost, jež má odkladný účinek. Důležitou poznámkou vztahující se jak k odložení nebo přerušení výkonu trestu tak k upuštění od výkonu trestu z důvodu zdravotní nezpůsobilosti je nezbytnost, aby tato nezpůsobilost vznikla až po vynesení rozhodnutí, kterým se trest obecně prospěšných prací ukládá.

Pokud nedojde k upuštění od výkonu trestu obecně prospěšných prací nebo jeho zbytku podle ustanovení § 340a TŘ, je odsouzený zásadně povinen vykonat tento trest v celé výměře, jak mu byl soudem uložen a nepřichází v úvahu podmíněné upuštění od výkonu zbytku tohoto trestu. Rovněž není možné podmíněné odložení výkonu trestu obecně prospěšných prací (Sotolář, A., Púry, F., Šámal, P., 2000, s. 325).

3.3 Přeměna trestu obecně prospěšných prací v trest odnětí svobody

Podle ustanovení § 65 odst. 2 TZ může být trest obecně prospěšných prací přeměněn v nepodmíněný trest odnětí svobody. Soud trest obecně prospěšných prací přemění v nepodmíněný trest odnětí svobody při naplnění následujících podmínek a zároveň rozhodne o způsobu výkonu tohoto trestu.

Důvodem pro přeměnu trestu obecně prospěšných prací v trest odnětí svobody nepodmíněně je skutečnost, že pachatel v době od odsouzení do skončení výkonu trestu obecně prospěšných prací nevedl řádný život, vyhýbá se nástupu výkonu trestu, bez závažného důvodu poruší sjednané podmínky výkonu trestu obecně prospěšných prací,

jinak maří výkon tohoto trestu nebo zaviněně nevykonává ve stanovené době uložený trest (Šámal, P. a kol., 2009 s 747). Trest obecně prospěšných prací je pachateli ukládán právě s poukazem na odůvodněný předpoklad, že i bez omezení osobní svobody je schopen a ochoten vést řádný život a proto je za součást řádného výkonu trestu obecně prospěšných prací nutno považovat nejen splnění pracovních povinností v rámci uloženého trestu, ale i vedení takového způsobu života, který lze označit za řádný (Sotolář, A., Púry, F., Šámal, P., Praha, 2000, s. 326). Podmínka vedení řádného života spočívá v tom, zda odsouzený dodržel přiměřená omezení a povinnosti (§ 48 odst. 4 TZ), které mu byly soudem uloženy. Dále je za termínem řádný život nutno rozumět to, že odsouzený dodržuje právní řád, plní si své povinnosti vůči státu a společnosti, např. vyživovací povinnost, nezneužívá svých práv, nenarušuje občanské soužití, nedopouští se přestupků, jiných deliktů a trestných činů (Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 8. dubna 2003, sp. zn. 4 Tz 16/2003). Přeměna trestu obecně prospěšných prací v trest odnětí svobody z výše uvedených důvodů však logicky přichází do úvahy pouze za situace, kdy ještě nebyl celý trest obecně prospěšných prací vykonán.

Z výše uvedených důvodů pro přeměnu trestu je pak zřejmé, že jednání odsouzeného, které zapříčinilo nemožnost vykonání trestu ve stanovené době, musí být úmyslné. Překážky nezaviněné odsouzeným by tedy takovou situaci nemohly způsobit. Jedná se především o překážky na straně subjektů, které mají práci pro odsouzeného zajišťovat. Např. nedostatek pracovních míst nebo sezónnost prací. Pokud jde o vzájemný poměr při přeměně trestu obecně prospěšných prací v trest odnětí svobody, je závazným zákonný poměr, kdy **každá, i jen započatá hodina nevykonaného trestu obecně prospěšných prací, se počítá za jeden den odnětí svobody** (§ 65 odst. 2 TZ). V této části právní úpravy tak došlo ke změně oproti úpravě předchozí, kdy přepočítací poměr byl za každé dvě neodpracované hodiny jeden den výkonu trestu odnětí svobody, tedy v případě uložených maximálních 400 hodin byl trest přeměněn na 200 dní výkonu trestu odnětí svobody nepodmíněně. Naproti tomu současná právní úprava stanovila horní hranici trestu ve výměře 300 hodin, avšak přepočít se provádí v poměru 1:1 tedy co neodpracovaná hodina to jeden den výkonu trestu odnětí svobody nepodmíněně.

Tuto změnu chápu jako nutně vynucenou vzniklou situací kolem trestu obecně prospěšných prací a jeho přeměny na trest odnětí svobody nepodmíněně. Z praxe je známo, že hrozba, kterou přeměna trestu představuje, byla pro pachatele málo odstrašující v jejich dalším páchání trestné činnosti. Zavedení nového poměru přepočtu uvedeného trestu vnímám jako snahu společnosti po vyjádření jejího stanoviska k laxnímu přístupu odsouzených k účelu a smyslu trestu obecně prospěšných prací.

Jednou z otázek na kterou se pokusím v této své práci nalézt odpověď je, zda alternativní trest ukládaný formou obecně prospěšných prací je z pohledu resocializace vnímán jako efektivnější než ostatní alternativní tresty. Pro tuto otázku jsem se rozhodl proto, že si myslím, že právě alternativní trest obecně prospěšných prací je podle mne velice vhodným a účelným trestem pro výchovné a resocializační působení na osobu pachatele, jemuž je uložen. Velký význam tohoto trestu spatřuji v tom, že tento trest v sobě obsahuje několik složek a to jak složku výchovnou, kdy pachatele vychovává k pracovní činnosti tak i složku návykovou, která spočívá v relativně dlouhodobém působení tohoto trestu.

4 VYUŽITÍ ALTERNATIVNÍCH FOREM TRESTŮ

Alternativní formy trestů především nabízejí jinou možnost potrestání pachatele než je uložení trestu odnětí svobody, jinou a pro společnost v neposlední řadě i podstatně levnější variantu. Alternativní tresty pak jsou alternativou k přeplněným věznicím, v nichž jsou pak pachatelé izolováni od společnosti, což v případě těch, kterým se dá uložit alternativní trest, není tak nezbytné vzhledem k jejich malé společenské nebezpečnosti. Podstatnější s ohledem na jejich resocializaci pak je fakt, že odsouzený ve věznici může být pasivní, nemusí pracovat, vlastně mu práce ani někdy nabídnuta není, on sám si ji nemůže hledat, má na druhé straně zajištěno jídlo, ubytování, aniž by musel vlastně cokoli v tu chvíli splácet. Z toho pak plyne, že účel a smysl trestu se vytrácí a pro takového pachatele přestává být výkon trestu v pravém slova smyslu trestem.

I tento fakt je podle některých odborníků jedním z hlavních důvodů, proč se někteří pachatelé do vězení opakovaně vrací. Krátkodobý trest odnětí svobody se u pachatelů méně závažných trestných činů jeví podle expertů jako zbytečně nákladný a z hlediska prevence dalšího páchání trestné činnosti neúčinný. Z pohledu resocializace pak u krátkodobých trestů není možné s takovými pachateli pracovat na takové úrovni a v takové kvalitě, aby resocializační proces přinesl úspěch v podobě vytvoření takových žádoucích návyků u těchto osob, aby se jejich trestná činnost neopakovala.

4.1 Metodologická východiska

Hlavním cílem praktické části mé práce je na základě studia odborných textů (statistických výstupů a tp.) a kvalitativního průzkumu realizovaného prostřednictvím strukturovaných rozhovorů prokázat, že alternativní formy trestu přispívají k resocializaci všech skupin pachatelů více, než ostatní druhy trestů.

Účelem průzkumu bylo porovnat na základě provedených strukturovaných rozhovorů dle přesně specifikovaných otázek názory na problematiku využívání alternativních forem trestů mezi představiteli tzv. represivních složek, které se podílejí

na odhalování a potírání trestné činnosti a představiteli tzv. pomáhajících profesí, tedy těch, kteří se přímo podílejí na prevenci a předcházení páchaní trestné činnosti a v neposlední řadě i na samotné resocializaci pachatelů.

Prostřednictvím tohoto průzkumu se pokusím prokázat, že tresty ukládané pachatelům trestných činů formou alternativních trestů jsou z hlediska jejich resocializace vnímány jako účelnější a z pohledu resocializace i jako úspěšnější než tresty klasické, spojené s odnětím svobody. Vzhledem k tomu, že resocializační proces nelze vnímat jako proces jednostranný, tedy tak, že resocializovaný subjekt se samoresocializuje, ale musíme jej vnímat jako proces vzájemné sociální interakce. Hlavní snahou celé společnosti by mělo být vytvoření vhodného prostředí, ve kterém pak bude vlastní resocializační proces probíhat. S tímto souvisí i to, jak se která profese dívá na problematiku alternativních trestů jako součást resocializačního procesu ve vztahu k pachatelům trestných činů jak z řad dospělých, tak z řad mládeže.

Dílčí cíle lze konkretizovat do podoby otázek průzkumu, na které budu hledat odpovědi, díky kterým budu moci vyvodit závěr a případný návrh řešení problému využívání alternativních forem trestů ve vztahu k resocializaci pachatelů.

Otázky výzkumu:

- 1. Jak jsou uplatňovány alternativní formy trestu ve vztahu k ostatním formám trestání?**
- 2. Jaká je efektivita alternativních forem trestů?**
- 3. Jak přispívá alternativní trest obecně prospěšných prací k resocializaci pachatelů trestných činů?**
- 4. Jaký je rozdíl v efektivitě ukládání výchovných, ochranných a trestních opatření u mladistvých pachatelů provinění?**
- 5. Přispívají alternativní formy trestání k resocializaci pachatelů trestných činů?**

Hypotézy a jejich zdůvodnění

Za strany některých metodologů je kvalitativní výzkum chápán jako pouhý doplněk tradičních kvantitativních výzkumných strategických postupů. Někteří další pak kvalitativní výzkum chápou jako protipól či přesně definovanou výzkumnou pozici ve vztahu k jednotné, na přírodních vědách postavené vědě (Hendl, 2008, s. 47).

„Vedle klasických (kvantitativně orientovaných) výzkumů se ve světě i u nás v posledních letech velmi silně rozvíjí tzv. kvalitativně orientované výzkumy. Mezi výzkumy kvalitativně a kvantitativně orientovanými jsou některé důležité rozdíly.

Základním rozdílem je, že obě orientace vycházejí z odlišných filozofických základů. Klasické (kvantitativně orientované, pozitivistické) pedagogické výzkumy vycházejí, jak již bylo uvedeno, z pozitivismu, resp. novopozitivismu. Z této filozofie vyplývá přesvědčení o existenci jedné objektivní reality, která není závislá na našich citech, postojích nebo přesvědčení. Kvalitativně orientované výzkumy vycházejí proti tomu zejména z fenomenologie, která zdůrazňuje subjektivní aspekty jednání lidí, a tudíž kvalitativně orientované výzkumy připouštějí existenci více realit“ (Chráska, 2007, s. 32).

V rámci průzkumu pak za použití induktivní analýzy nasbíraných dat je možné vytvořit pouze určitou konstrukci obrazu zkoumaného jevu a nikoli za jejich pomocí poskládat skládku, která by vytvořila její konečný tvar. Za pomoci takového konstruktů pak budou stanovené hypotézy ověřovány proti tzv. nulovým hypotézám, které jsou součástí vyhodnocení průzkumu.

Hypotézy

- H1** – Alternativní tresty přispívají k resocializaci pachatelů trestných činů více, než tresty odnětí svobody.
- H2** – Ve vztahu k resocializaci pachatelů trestný činů je trest ukládaný formou obecně prospěšných prací efektivnější, než ostatní formy alternativních trestů.
- H3** – Z hlediska resocializace mladistvých pachatelů provinění jsou výchovná opatření efektivnější, než opatření výchovná nebo trestní,
- H4** – Všechny složky podílející se na procesu resocializace pachatelů trestních věcí upřednostňují ukládání alternativních forem trestů.

Věcný základ jednotlivých hypotéz je uveden na počátku každé hypotézy. Účelem potvrzení či vyvrácení hypotéz pak bude porozumění tomu, jak využívání alternativních trestů vnímají na jedné straně represivní složky a na straně druhé pomáhající profese. Toto porozumění pak lze využít při tvorbě a využívání systému restorativní justice jako součást resocializační politiky státu. Stanovené hypotézy pak budou ověřovány proti tzv. nulové hypotéze. Nulové hypotézy jsou součástí vyhodnocení průzkumu. Pokud se při analýze ukáže, že nulovou hypotézu je možné odmítnout, přijímáme alternativní hypotézu (hypotézy).

Výběr a zdůvodnění metody průzkumu

V odborné literatuře je popsána řada rozborů, které navzájem srovnávají jednotlivé metody dotazování, podmínky jejich uplatnění popřípadě i jejich efektivitu. K otázce kvalitativního výzkumu se názory odborné veřejnosti různí. „*Někteří metodologové chápou kvalitativní výzkum jako pouhý doplněk tradičních kvalitativních výzkumných strategií, jiní zase jako protipól nebo vyhraněnou výzkumnou pozici ve vztahu k jednotné, na přírodovědných základech postavené vědě. Kvalitativní výzkum postupně získal v sociálních vědách rovnocenné postavení s ostatními formami výzkumu*“ (Hendl, 2008, s. 47).

Za hlavní skupinu metod sběru dat v empirickém výzkumu pak můžeme označit naslouchání vyprávění a kladení otázek lidem a tím získávání dat z jejich odpovědí. Pro svůj průzkum jsem si vybral kvalitativní metodu sběru dat a to metodu strukturovaného rozhovoru s otevřenými otázkami. K nesporným výhodám tohoto sběru dat patří fakt, že dotazovaný tak může vyjádřit svoje subjektivní pohledy a názory na danou věc bez zkreslení efektem tazatele. Mimo to také může samostatně dovozovat možné vztahy a souvislosti, které by za použití přísně strukturovaného rozhovoru či dotazníku nebyly možné.

Vzhledem k otázkám a cílům průzkumu jsem volil takové otázky, ve kterých mohou subjekty vyjadřovat svoje názory a postoje ke kladené problematice. Takovéto otázky jsou zaměřeny hlavně na jejich porozumění kognitivním a orientačním procesům a odpovědi na takové otázky nám následně objasňují co si lidé myslí o dotazované problematice, jaký na tuto mají názor a v čem spatřují možné varianty, řešení takovýchto problémů či situací.

Otázky pro rozhovor:

1. Jak si vysvětlujete pojem resocializace? Pokuste se tento pojem krátce charakterizovat. Můžete uvést i konkrétní případ úspěšné resocializace klienta XY z vaší praxe, který považujete v nějakých ohledech tzv. za typický.
2. Přispívají podle Vás alternativní tresty k resocializaci pachatelů trestných činů více, než tresty odnětí svobody? Pokud ano, můžete vaši odpověď prosím rozvést nebo použít konkrétního příkladu u klienta XY. Pokud ne, můžete uvést svoje důvody?
3. Které z alternativních forem trestu ve své praxi používáte nebo se kterými se nejčastěji setkáváte?
4. Jaká je podle Vás obecně efektivita jednotlivých druhů alternativních trestů:
 - domácí vězení,
 - obecně prospěšné práce,

- peněžitý trest,
- propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty
- zákaz činnosti,
- zákaz pobytu,
- zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce,
- vyhoštění

(s přiřazením např. procent ze sta)

5. Domníváte se, že alternativní trest ukládaný formou obecně prospěšných prací je efektivnější, než ostatní druhy alternativních trestů? Pokud ano, proč si to myslíte?

6. Domníváte se, že u mladistvých pachatelů provinění přispívají k jejich resocializaci výchovná opatření více, než opatření ochranná nebo trestní? V případě, že ano, uveďte prosím důvody, které Vás k tomu vedou nebo konkrétní příklad (příklady) u dítěte XY.

7. Pokud byste si měla (měl) vybrat, přiřadila (l) byste se s ohledem na resocializaci pachatelů trestných činů spíše k zastáncům represe nebo prevence. Jaké pro Vás postoj máte konkrétní důvody?

8. Jste přesvědčen (a) o tom, že odsouzení, kterým je uložen alternativní trest místo trestu odnětí svobody jej vnímají jako „druhou šanci“, která mu je dána společností a ovlivní je to v jejich dalším životě takovou měrou, že se nedopustí dalšího trestního jednání?

9. Považujete u opakovaně trestaných osob alternativní formu trestu jako dostatečnou s ohledem na potřeby resocializace takového jedince? Pokuste se krátce zdůvodnit svoje tvrzení.

Strukturu otázek a jejich skladbu jsem volil tak, aby byly jasné, srozumitelné a v maximální míře sledovaly účel průzkumu, tedy názory, jak jsou alternativní formy

trestu využívány v resocializační praxi a jak jsou tyto tresty vnímány respondenty z řad jak represivních, tak i preventivních složek.

Charakteristika výzkumného souboru

Jako základní soubor pro svůj průzkum jsem zvolil soubor rovnoměrně složený ze zástupců tzv. represivních a preventivních složek, které se podílejí na vlastní realizaci a kontrole plnění ukládaných alternativních forem trestů. Důvodem ke stanovení tohoto základního souboru v této podobě je přímý vztah obou uvedených skupin k problematice uplatňování a realizaci alternativních forem trestů v rámci resocializačního procesu.

Jak uvádí Chráska (Chráska, 2006, s. 19), *„existuje více způsobů, jak vybírat jedince (nebo situace) tak, aby danou skupinu osob (nebo situací) dobře reprezentovali. Společným rysem takových postupů pak je rozhodnutí o tom, který prvek (osobu, situaci) vybereme, je objektivní. Ve vědeckém výzkumu musí být zaručeno, že při výběru prvků se neuplatní jakýkoli subjektivní zřetel“*.

V případě uváděného průzkumu jsou jednotlivé prvky výběrového souboru provedeny tzv. kontrolovaným výběrem. Kontrolovaný výběr lze označit za výběr reprezentativní při splnění zastoupení jednotlivých kontrolních znaků. Kontrolované výběry umožňují, jak říká Chráska (Chráska, 2006, s. 21), *„i při poměrně malém rozsahu získání značně věrohodných výsledků“*. V případě předmětného průzkumu byly jako hlavní kontrolní znaky určeny: místo (zastoupení institucí podílejících se na aplikaci a kontrolní činnosti nad výkonem alternativních forem trestů v rámci regionu Svitavy), funkce (soudce, státní zástupce, policejní orgán na straně jedné, probační a mediační úředník, pracovník orgánu sociálně právní ochrany dětí a pracovník prevence kriminality na straně druhé) a délka praxe v dané funkci (nejméně 5 let).

V rámci průzkumu byly kontrolní znaky a požadavky na jejich splnění součástí podmínek při výběru konkrétních respondentů, jež budou vyhovovat stanoveným

znakům pro vlastní rozhovory. Při určování průzkumného vzorku jsem si stanovil soubor o dvanácti respondentech, ve kterém jsou obě složky, tedy složka represivní i preventivní zastoupeny rovnou polovinou, tedy šesti respondenty. Z důvodu ochrany osobních údajů a anonymity těchto respondentů bude jejich specifikace uvedena pouze dle shora uvedených kontrolních znaků.

Do stanoveného výběrového souboru jsem pomocí výše uvedených kontrolních znaků zařadil dva soudce okresního soudu, dva státní zástupce okresního státního zastupitelství a dva pracovníky policie podílející se na odhalování trestné činnosti všeobecné, drogové a trestné činnosti páchané mládeží a na mládeži. V rámci uvedeného výběru jsem jako nepovinný znak určil pohlaví respondentů tak, aby zastoupení mužů a žen ve vzorku bylo rovnoměrné. Tedy v každé dvojici, která zastupuje jednu profesi, je zastoupena mužská i ženská populace. Domnívám se, že toto rozložení pak zajistí objektivitu zjištěných skutečností, neboť ve vzorku budou zastoupena obě pohlaví.

S ohledem na kontrolní znaky u subjektů průzkumu, jsem sestavil subjekty podle uvedených znaků. Ve skupině reprezentující represivní složky byl zařazen první ze soudců (muž) který se zabývá trestními věcmi osob mladistvých, osob drogově závislých a osob ve výkonu trestu. Délka praxe tohoto soudce v daném oboru je dvacet pět let. Druhý ze soudců (žena) se zabývá obecnou a majetkovou trestnou činností a její praxe v oboru činí dvacet dva let. První ze státních zástupců (muž) dozoruje trestnou činnost obecně nebezpečnou a trestnou činnost majetkovou a délka jeho praxe v oboru činí dvacet pět let. Druhý státní zástupce (žena) pak dozoruje trestnou činnost páchanou mládeží a na mládeži a délka praxe u tohoto státního zástupce je dvacet dva let. První z policistů (muž) je garantem trestního řízení ve funkci zástupce obvodního oddělení druhého stupně s délkou praxe dvacet dva let. Druhý policista (žena) je komisařem služby kriminální policie a vyšetřování zabývající se odhalováním a dokumentováním trestné činnosti páchané mládeží a na mládeži a trestné činnosti drogové, s délkou praxe šestnáct let.

Ve skupině reprezentující preventivní složky pak byl zařazen první pracovník střediska probační a mediační služby (žena) s délkou praxe deset let. Druhý pracovník probační a mediační služby (muž) s délkou praxe sedm let. První pracovník oddělení orgánu sociálně právní ochrany dětí městského úřadu (žena) s délkou praxe dvacet let. Druhý pracovník oddělení orgánu sociálně právní ochrany dětí (žena) s délkou praxe

deset let. První, pracovník odboru prevence kriminality ministerstva vnitra České republiky (muž) s délkou praxe deset let. Druhý, pracovník odboru prevence kriminality městského úřadu s délkou praxe dvanáct let.

Záměrem průzkumu je zjistit, jak pracovníci uvedených institucí, tedy napříč spektrem od složek represivních po složky preventivní, vnímají uplatňování alternativních forem testů v rámci resocializační praxe. V čem spatřují jejich klady a zápory s ohledem na jejich další vývoj a jejich uplatňování tak, aby využití bylo co nejefektivnější.

4.2 Vyhodnocení a interpretace ve vztahu k hypotézám

Podstatou kvalitativního výzkumu je pozorování a verbální popis předem vytipovaných fenoménů, na jejich slovně formulované interpretaci a na jejich zobecnění. Výhodou takového postupu je, že vzniklá charakteristika či hodnocení odráží určitý stav skutečností. Na druhé straně je nevýhodou, a to se také stává hlavním předmětem kritiky kvalitativní metodologie, relativně značná míra subjektivity při vytváření teoretických závěrů na základě interpretace a zobecnění popisovaných jevů. K zajištění vyšší objektivity a věrohodnosti teoretických závěrů, získávaných verbálně interpretační analýzou lidského chování, jednání nebo činnosti, se proto používají ještě další doprovodné techniky a metody. V terminologii kvalitativního výzkumu se to označuje jako „**triangulace metod**“. Doporučuje se např. propojenost číselných – kvantitativních údajů s verbální charakteristikou a vysvětlením.

Stanovené hypotézy pak ověřujeme vždy proti nějakému tvrzení, nejčastěji proti tzv. nulové hypotéze. Pokud se při analýze ukáže, že nulovou hypotézu je možno odmítnout, přijímáme tzv. alternativní hypotézu.

(Nulové) hypotézy výzkumu:

H₁₀ – Tresty odnětí svobody i alternativní tresty přispívají k resocializaci pachatelů trestných činů stejnou měrou.

Komentář k H1₀:

Z hlediska otázky č. 5 průzkumu je klíčový především fakt, jak k problematice využívání alternativních forem trestů přistupují jednotlivé složky podílející se na odhalování trestné činnosti, na procesu trestního a soudního řízení, ale současně i složky podílející se na vlastní aplikaci a výkonu těchto trestů v praxi. Z provedené analýzy tedy vyplývá, že nulovou hypotézu je možné zamítnout a přijmout alternativní hypotézu.

H1_a Alternativní tresty přispívají k resocializaci pachatelů trestných činů více, než tresty odnětí svobody.

Toto zjištění pak poukazuje zejména na fakt, že současný vývoj naší justice se čím díl více posouvá od justice retributivní k justici restorativní. O tomto faktu zejména vypovídá postoj jak orgánů činných v trestním řízení, tak postoj složek ze strany tzv. pracovníků pomáhajících profesí.

Ve svých odpovědích na otázku číslo 2 průzkumu uvedli všichni zástupci preventivních složek, že jsou na základě vlastních zkušeností přesvědčeni o tom, že alternativní formy trestů přispívají k resocializaci pachatelů trestných činů více, než tresty odnětí svobody.

V odpovědích a tutéž otázku se zástupci represivních složek vyjádřili v poměru 1:1, tedy tři zástupci uvedli, že jsou na základě svých zkušeností přesvědčeni o tom, že alternativní formy trestů přispívají k resocializaci pachatelů trestných činů více, než tresty odnětí svobody a tři zástupci této kategorie uvedli, že podle jejich názoru tomu tak není.

Z provedených zjištění na základě analýzy odpovědí všech respondentů pak můžeme dovodit, že alternativní formy trestů jsou vnímány jako vhodné řešení trestních věcí, zejména u osob tzv. prvotrestaných, u kterých alternativní formy trestů jsou s ohledem na jejich resocializaci vnímány jako výhodnější a šetrnější nežli tresty odnětí svobody.

Vhodně uložený alternativní trest s kvalifikovaně nařízeným výkonem tohoto trestu pak v závěru může ve vztahu k resocializaci osoby pachatele mít natolik pozitivní vliv, že mu může dopomoci i k počátku řešení jeho tíživé životní situace. Jako příklady bych zde uvedl části odpovědí na otázku č. 2. V první části je to část odpovědi pracovníka probační a mediační služby jako zástupce preventivních složek, kde tento pracovník popsal konkrétní případ, se kterým se on sám osobně setkal, kdy tento případ měl pozitivní dopady. Ve druhé části uvádím případ, se kterým se setkal policista, tedy zástupce represivních složek.

1.), „Měl jsem teď případ mladé ženy, která byla ve výkonu trestu pro neplnění vyživovací povinnosti vůči svému dítěti, kdy toto nejspíš neplnila z toho důvodu, že byla drogově závislá. Tato mladá žena však měla ještě z doby před výkonem trestu trest obecně prospěšných prací, který musela dodatečně odpracovat. V době kdy k nám přišla, měla již dvě děti a přítele a výkon obecně prospěšných prací jí byl stanoven v mateřském centru „Kruček“, kde toto centrum je v podstatě centrem pro matky s dětmi. U této ženy byl alternativní trest zcela na místě, neboť po předchozí zkušenosti s vězením se tam již nechtěla vrátit, a proto se naplno zapojila do práce v uvedeném centru. Kromě toho, že si tam vykonávala uvedený trest, to této mladé ženě pomohlo i v jejím životě. Vedoucí centra – shodou okolností vzděláním psychologka, s touto ženou mimo jiné prováděla i sociální práci a postupně, se jí podařilo s ní navázat kontakt, pomohla jí řešit i její osobní skryté problémy. Velkým úspěchem v tomto případě pak bylo to, že i po vykonání trestu obecně prospěšných prací tato mladá žena zůstala v centru pracovat dál, její práce se jí daří a v centru jsou s ní velice spokojeni. V tomto případě si myslím, že byl trest obecně prospěšných prací nejlepší alternativou a i spojení s místem jeho výkonu bylo ideální pro resocializační proces.“

2.), „Vím o případu, o kterém mi říkala moje švagrová, že k nim do školky kde pracuje, přišel na výkon trestu obecně prospěšných prací slušný člověk, ten se tak styděl, makal, udělal to a utekl a určitě ho to zasáhlo víc, než kdyby byl ve výkonu trestu odnětí svobody. Proto věřím, že alternativní tresty určitě přispívají k resocializaci pachatelů hlavně u nedbalostních trestných činů, kteří jednou šlápnou vedle.“

Z osobní zkušenosti pak mohu uvést, že ve většině případů u prvotrestaných osob a to jednak u drobných majetkových deliktů, nedbalostních deliktů a zejména pak u deliktů, které byly spáchány v souvislosti s řízením motorového vozidla, tedy ublížení na zdraví, kdy tento delikt nebyl spáchán pod vlivem alkoholu, jsou alternativní tresty s ohledem na resocializaci pachatelů těchto skutků nejvhodnější možností jejich potrestání.

Znám ve svém okolí několik osob, které se do obdobné situace dostali, kdy jim byl za spáchaný trestný čin uložen alternativní trest. Udělení tohoto trestu uvítali, neboť v případě uložení trestu odnětí svobody nepodmíněně by tak byl narušen jejich osobní a rodinný život, ve většině případů by přišli o zaměstnání, které je jejich jediným zdrojem příjmů, došlo by k rozpadu rodiny. Z hlediska resocializace by tak uložený trest odnětí svobody nepodmíněně měl „devastační“ následky ve vztahu k rodině takového pachatele a v neposlední řadě i jeho vlastní osobě. Na místo nápravy a resocializace bychom si tak vytvořili dalšího nepřizpůsobivého jedince, který by od naší společnosti více požadoval, než by jí dával.

H2₀ Ve vztahu k resocializaci pachatelů trestných činů je efektivita jednotlivých druhů alternativních trestů stejná.

Komentář k H2₀:

Z hlediska otázek číslo 2 a 3 průzkumu je klíčové především zjištění, jaká je efektivita jednotlivých ukládaných alternativních trestů v rámci resocializace pachatelů trestných činů, aby bylo možno určit ty druhy trestů, které jsou z pohledu resocializace nejefektivnější a ty, jejichž využívání je nižší, až u některých téměř nulové.

Provedenou analýzou informací zjištěných z uskutečněných rozhovorů pak vyplývá, že efektivita jednotlivých druhů alternativních trestů není stejná, nulovou hypotézu je tedy možné zamítnout a přijmout alternativní hypotézu.

H2a Ve vztahu k resocializaci pachatelů trestný činů je trest ukládaný formou obecně prospěšných prací efektivnější, než ostatní formy alternativních trestů.

Uvedené tvrzení je podloženo osobní zkušeností všech dotazovaných respondentů napříč oběma „profesními“ skupinami, tedy jak zástupců represivních, tak preventivních složek. Provedenou analýzou zjištěných informací bylo zjištěno, že všichni dotazovaní v největší míře buď využívají alternativní formu trestu v podobě obecně prospěšných prací, nebo se nejčastěji s tímto trestem setkávají např. jako poskytovatelé výkonu tohoto trestu. Z toho pak plyne, že alternativní trest obecně prospěšných prací je nejčastěji využívaným alternativním trestem jako nejvhodnější alternativou s ohledem na potřeby resocializace.

Velký výchovný a resocializační význam této formě alternativního trestu **příkládají zástupci obou skupin**, což dokazují i jejich konkrétní vyjádření při rozhovorech k předemtným otázkám zaměřeným přímo na trest obecně prospěšných prací. Pro názornost uvádím citace z rozhovorů, kdy první citace je z rozhovoru s pracovníkem prevence kriminality městského úřadu a druhá citace je z rozhovoru s pracovnící oddělení sociálně právní ochrany dětí městského úřadu.

1.)“Ve své praxi žádný alternativní trest nepoužívám, ale co se týká mého podílu na uplatňování alternativních trestů, tak se podílím na výkonu trestu podobně jako poskytovatel výkonu trestu obecně prospěšných prací a u tohoto si myslím, že význam tohoto trestu je vysoký a spočívá v každodennosti. Je zde kontakt s klientem po určitou dobu a ten pak musí být v každodenním kontaktu se svým trestem, který u něho buduje nové návyky, které se budují dlouhodobě, třeba návyk k pracovní činnosti a tyto pak v rámci resocializačního procesu hrají nezastupitelnou roli.“

*2.)“ Ve své praxi já osobně nevyužívám žádný takový trest, ale nejčastěji se setkávám s trestem obecně prospěšných prací. Podle mne je tento trest velice efektivní jak u dospělých tak i u mladistvých pachatelů a to proto, že v sobě obsahuje i **výchovnou složku**.*

Poměřování efektivity alternativních trestů nebo trestů jako takových všeobecně je podle mne nelehká úloha a vždy bude záležet na úhlu pohledu, ze kterého se na danou problematiku bude dívat ten či onen člověk. Efektivita, nebo také jinak řečeno úspěšnost trestu z pohledu resocializace by mohla být vyjádřena tím, zda se prvotrestaný člověk po uložení a výkonu trestu již žádného trestního jednání nedopustí. Pokud k tomuto kritériu přidáme ještě kritérium času, dostali bychom do rukou dlouhodobý, časově a nákladově náročný výzkum, který by ze strany jednoho výzkumníka byl téměř neuskutečnitelný.

Z tohoto důvodu jsem si pro určení efektivity jednotlivých druhů alternativních trestů ve svém průzkumu vybral kvantitativní kritérium pro vyjádření subjektivního názoru respondentů na procentuelní vyjádření efektivity jednotlivých alternativních trestů s přiřazením určitého procenta ke každému vyjmenovanému trestu do celkového součtu sta procent. Uvedené procentuelní vyjádření jsem pak dále rozdělil na efektivnost u dospělých pachatelů a u pachatelů mladistvých.

H3₀ Ve vztahu k resocializaci mladistvých pachatelů provinění, je efektivita výchovných, ochranných a trestních opatření stejná.

Komentář k H3₀:

S ohledem na otázku číslo 4 průzkumu, je rozhodující skutečnost, jak se k problematice využívání výchovných, ochranných a trestních opatření ve vztahu k mladistvým pachatelům provinění staví jak zástupci represivních složek, tak i zástupci složek preventivních. Z provedených rozhovorů pak vyplývá, že včasné uložení výchovná opatření a důsledný dohled nad jejich dodržováním je vhodnější než ukládání opatření ochranných nebo trestních. Z provedené analýzy tedy vyplývá, že nulovou hypotézu je možné zamítnout a přijmout alternativní hypotézu.

H3a Z hlediska resocializace mladistvých pachatelů provinění jsou výchovná opatření efektivnější, než opatření ochranná nebo trestní.

Odůvodnění této hypotézy je podloženo v odpovědích většiny dotazovaných respondentů, kdy tito uvádějí jako hlavní důvod svého tvrzení přesvědčení o tom, že včasná a dobře uplatněná výchovná opatření mají na mladého člověka při jeho socializaci i resocializaci pozitivnější vliv než opatření ochranná nebo trestní.

Jako jeden z hlavních důvodů respondenti uvádějí, že mladý člověk, který ještě zcela nedospěl jak po stránce fyzické tak hlavně po stránce psychické je snadněji ovlivnitelný vnějšími podněty, jež na něho ve společnosti působí. V této fázi má společnost jedinečnou možnost pozitivně působit na osobnost mladého člověka tím, že správně pojmenuje konkrétní provinění, poukáže na možné důsledky takového jednání, avšak místo tvrdého trestu nabídne mírnější, byť **důrazné** řešení jako nabídku vstřícného kroku, který by mladého člověka měl nasměrovat „správnou cestou“. Potřebu vést mladou generaci správným směrem víc než ji striktně a tvrdě trestat bez ohledu na následující důsledky v jejich dalším vývoji pak vyjadřují zástupci obou skupin.

Pro příklad uvádím citace ze tří rozhovorů, které tuto problematiku nejlépe vystihují. Citace uvedená pod č. 1 je citací z rozhovoru s policistou ve funkci zástupce vedoucího obvodního oddělení druhého typu a citace č. 2 je část rozhovoru s pracovníkem odboru prevence kriminality ministerstva vnitra, který mimo svoje zaměstnání ještě vede „Dům napůl cesty“, který slouží právě problematické mládeži (mládeži ve věku blízkém věku mladistvých, tedy ve věku od 19 až do věku 26 let) jako záchytný životní bod, při jejich znovu začlenění do společnosti tedy i při resocializaci, např. při návratu z výkonu trestu, při návratu po léčení z drogové závislosti a podobně. Třetí citace je částí rozhovoru s koordinátorem prevence kriminality městského úřadu.

1.)“Určitě to bude proto, aby to neměli zavedený záznam v trestních rejstřících kvůli jednomu přešlapu, protože se vyvíjí, dostává rozum. Je lepší nějakým způsobem je usměrňovat a ukazovat jim cestu než hned trestat. Samozřejmě jak pro koho, pokud je již protřelý, tak je potřeba takové jednání eliminovat i za použití tvrdších tedy trestních opatření.“

2.) *“Myslím si, že výchovná opatření mohou přispívat k resocializaci mladistvých více než opatření ochranná nebo trestní ale pouze tam, kde je reálná schopnost těchto osob vnitřně pociťovat dopad toho výchovného opatření. Jestliže někdo vykrade čtyřicet aut tak zde už žádné výchovné opatření určitě nepomůže a je zde zcela na místě opatření ochranné nebo trestní.“*

3.) *“ O tomto jsem dokonce přesvědčen, protože u výchovných opatření je jeden důležitý moment, který spočívá především v tom, kdy je výchovné opatření zahájeno. Pokud je zahájeno v době kdy mladistvý spáchal provinění poprvé a ne opakovaně, tak zde podle mne může výchovné opatření splnit svůj účel na sto procent a to proto, že působí nejen na toho delikventa, ale i na jeho okolí a v tomto se může odehrát významná změna.*

Naproti tomu u opatření ochranná nebo trestní odstraňují mladistvého od negativních vlivů čímž je chráněn, což však není jeho aktivita ale aktivita někoho jiného a u trestů je přímo potrestán. U výchovných opatření pak je klient vtahován do procesu, čímž je ovlivňován a sám svojí aktivitou se na tomto podílí, stává se jejich součástí a tím, že je to vzájemný vztah se zde může vytvořit něco pozitivního. Pokud někoho chráním nebo trestám, tak ho do ničeho nezapojuji a nemohu u něho vytvořit jakýkoli pozitivní vztah k čemukoli.

Pozitivním krokem v trestním soudnictví v našem právním systému ve vztahu k mládeži, bylo přijetí zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže. Do té doby praktikovaný systém „dospělých trestů za dospělé činy“ nepřinesl očekávané výsledky. Mendel (Mendel, 2002) k tomu říká že: *„Velké množství průkazných materiálů dokládá, že soudy pro dospělé jen zvyšují trestní aktivitu souzených a nijak ostatní mládež nezastrašují. Podrobné analýzy ukazují, že odstupňované tresty, vysoce kvalitní péče, programy pro rozvoj mládeže v rámci komunity a možnost čistého trestního rejstříku mnohem účinněji pomáhají mladistvým opustit cestu trestné činnosti než stíhání nebo uvěznění spolu s dospělými odsouzenými pachateli.“*

Z tohoto konstatování je jasně vidět směr, kterým by se měla ubírat snaha celé společnosti v rámci působení na mládež. Měli bychom se snažit hledat řešení

východiska netrestního charakteru, tedy opatření výchovná, která by svým charakterem a dopady pozitivně působila na další kvalitní vývoj každého ohroženého jedince.

Jako pracovník pověřený šetřením a dokumentováním trestné činnosti páchaná mládeží a na mládeži se ve své praxi často setkávám s touto trestnou činností. Z vlastní zkušenosti mohu uvést, že ty případy, ve kterých byla využita výchovná opatření, měla pozitivnější dopad na osobu pachatele, než ty ve kterých byly uplatněny opatření trestní. Zde si na základě vlastní zkušenosti dovoluji tvrdit, že recidiva u mladistvých pachatelů v rámci mého služebního obvodu, kterým bylo uloženo trestní opatření, dosahuje až 80%. Naproti tomu u pachatelů, u kterých bylo využito výchovné opatření, je opakované páchaní trestné činnosti menší než 20 %. Z toho je zřejmé, že výchovná opatření jsou z pohledu resocializace mladistvých pachatelů provinění efektivnější, než opatření ochranná nebo trestní.

K tomuto tvrzení je nutné podotknout, že na této situaci se mimo působení rodiny a školy velkou měrou podílí i ostatní opatření preventivního charakteru a působení jako jsou preventivní programy pro ohroženou mládež, zájmová centra a v neposlední řadě i práce kurátorů pro mládež. Proces resocializace u mladistvých je procesem složitým a nelze jej omezit pouze a práci se samotným jedincem ale je nutné se zaměřit hlavně na jeho okolí, na prostředí ve kterém vyrůstá. Výstižně tento proces uvedl Mendel kde uvedl následující:

„V roce 1999 James Gabarino z Cornelovy univerzity (Cornell University) ve své knize Ztracení chlapci (Lost Boys) učitele zen buddhismu a ve své době kandidáta na Nobelovu cenu za mír Thich Nath Hanha: „Když zasadíte salát a on neroste, nekladete vinu salátu. Spíše hledáte důvody, proč se mu nedaří. Možná potřebuje pohnojit, více vody nebo méně slunce. Samotnému salátu však vinu nekladete.“ Myšlenka tohoto přirovnání je zřejmá: ignorujeme kriminalitu mladistvých na vlastní nebezpečí. Neměli bychom vinit salát, ale měli bychom vyplít zahradu.“ (Mendel, 2002, s. 64)

Na uvedeném příkladu je výstižně poukázáno na to, jak by měl proces výchovy a převýchovy mladistvých pachatelů provinění probíhat a na co je potřeba se zaměřit tak, aby vlastní resocializační proces měl skutečný úspěch.

H4₀ Pracovníci justice se v rámci resocializace pachatelů více přiklánějí k represivnímu řešení trestních věcí než pracovníci sociálních profesí.

Komentář k H4₀:

Z provedené analýzy odpovědí respondentů rozhovorů vyplývá, že jak pracovníci justice, tak pracovníci pomáhajících profesí se v rámci resocializace pachatelů trestných činů a provinění přiklánějí více k ukládání alternativních forem trestů. Nulovou hypotézu tedy lze zamítnout a přijmout alternativní hypotézu.

H4_a Všechny složky podílející se na procesu resocializace pachatelů trestních věcí upřednostňují ukládání alternativních forem trestů.

Problematika řešení trestních věcí formou alternativních trestů je v současné době skloňována ve všech směrech a ohledech. Názory na používání alternativních trestů se různí jak z hlediska jejich využívání, tak z hlediska jejich odůvodněnosti.

Skutečný přínos využívání alternativních trestů v resocializačním procesu je mnohdy zastíňován otázkou finanční, tedy úspor finančních a to z veřejných výdajů. Někteří skeptici tvrdí, že alternativní tresty jsou ve skutečnosti využívány pouze z toho důvodu, aby se minimalizovaly státní výdaje vynakládané na pobyt vězňů ve vězeňských zařízeních a ne proto, aby působili jako výchovný prvek na tyto osoby.

Musím připustit, že ne vždy je uložený alternativní trest skutečně tím nejvhodnějším řešením a ne vždy se jím dosáhne očekávaného výsledku. Totéž také ukazují i odpovědi jednotlivých respondentů rozhovorů, kteří poukazují zejména na to, že v případě osob tzv. recidivistů je trest uložený formou alternativního trestu a to bez ohledu o jaký druh

trestů se jedná, zcela neúčelný co do jeho smyslu a jeho resocializačního působení na osobu pachatele. Většina těchto pachatelů takový trest vnímají spíše jako jakousi „slabost“ soudů a svoji částečnou výhru nad soudy a společností. K tomuto však musím říci, že nemůžeme uvažovat pouze o této úzce specifické skupině pachatelů, která jistě netvoří většinu pachatelů trestných činů a provinění.

Domnívám se, že v poslední době s ohledem na probíhající změny ve společnosti a to zejména negativní hospodářské dopady na společnost jako celek, se ve společnosti vytvořil větší podíl těch, kteří se do konfliktu s trestním zákonem dosud nedostali a kteří se stávají pachateli převážně majetkových trestných činů, ne zřídka z důvodů finanční tísně. V tomto případě mohu z vlastní zkušenosti potvrdit, že podíl v této skupině mezi dospělými a mladistvými je téměř stejný.

Nejohroženější skupinou pak jsou děti a mládež vyrůstající převážně v městské aglomeraci. V případě této skupiny mohu z vlastní praxe uvést, že jako rozhodující faktor pro jejich ohrožení nelze uvažovat sociální stratifikaci rodin, ze kterých pochází, ale že na tomto se podílí více faktorů současně. Do takto ohrožené skupiny bych rovnoměrně zařadil děti a mládež pocházející ze sociálně slabších rodin, děti a mládež z rodin tzv. střední vrstvy a v neposlední řadě i děti a mládež z řad rodin tzv. vyšší vrstvy. U každé této skupiny pak bude tím ohrožujícím faktorem jiná skutečnost závislá na tom, z jakého prostředí pochází. U dětí ze sociálně slabších rodin to může být nedostatek finančních prostředků, u dětí ze střední vrstvy to může být zaneprázdněnost rodičů, a u dětí z vyšší vrstvy to může být emocionální a citová zploštělost často pramenící z nízkých, nezřídka prakticky žádných kontaktů s rodiči. Bez rozdílu ke které skupině se to či ono dítě bude řadit, se tato skupina dopouští trestné činnosti z touhy po dobrodružství, z touhy se někomu vyrovnat apod. Zde si myslím, že je zcela na místě a mělo by být zájmem všech působit na tuto skupinu převážně preventivně a pokud prevence selže tak jako druhou šanci využít alternativní formy trestání jakou součást resocializačního procesu.

Zde jako příklad uvádím citace ze tří rozhovorů. Citace uvedená pod č. 1 je citací z rozhovoru se státním zástupcem okresního státního zastupitelství, citace č. 2 je část rozhovoru s pracovníkem odboru prevence kriminality ministerstva vnitra, který mimo svoje zaměstnání ještě vede „ Dům napůl cesty“, který slouží právě problematické mládeži (mládeži ve věku blízkém věku mladistvých, tedy ve věku od 19 až do věku 26 let) jako záchytný životní bod, při jejich znovu začlenění do společnosti tedy i při resocializaci, např. při návratu z výkonu trestu, při návratu po léčení z drogové závislosti a podobně. Třetí citace je částí rozhovoru s koordinátorem prevence kriminality městského úřadu.

1.)“Je otázkou, jak se na to kdo podívá. Zejména u tzv. “ majetkářů“ je to velké dilema. Pokud jej pošleme do vězení tak si zde svůj trest doslova odsedí, nic nedělá a stojí společnost spoustu dalších peněz, a když se z výkonu vrátí, tak krade dál. Zde v tomto případě u takového člověk místo resocializace, která u něho neproběhla a téměř již není možná, je další aspekt a to ekonomický. Ve výkonu trestu nepracuje, náhrady nemá z čeho platit, škodu také ne a stát na něho vynakládá další peníze. V případě, že dostane trest obecně prospěšných prací a vykoná jej, tak alespoň odčiní svoji vinu a je společností prospěšný tím, že někde něco uklidí.

Alternativní tresty i u opakovaně trestaných by měli smysl a efekt pokud by byli začleněni do celého systému. Ti, co nemají kde bydlet, by bydleli v jakémsi azylovém domě kasárenského typu, tedy s režimem a stálým dozorem. Součástí toho by bylo to, že by jim byla zajištěna práce, ze které by si spolufinancovali bydlení a jídlo a pak by následovala další sociální práce s těmito lidmi. Pak by byl resocializační efekt úplný smysluplný. Myslím si, že plnění pouze dílčích částí resocializačního procesu je nedostatečné.“

2.)“ Ano, považuji i u opakovaně trestaných osob alternativní trest za dostatečný, ale opět na to nahlížím v kontextu všech okolností. Jako příklad uvedu mladého člověka, který se vrátil z výkonu trestu odnětí svobody po dvou letech a protože nemá kam jít, jde do azylového domu. Pak si hledá práci, ale nedaří se mu ji najít, protože má záznam, vnitřně to špatně prožívá a nevidí řešení. V tomto období se seznámí s dívkou a chtěl by

ji vzít na diskotéku, ale nemá peníze a tak někde něco ukradne. Zde strašně záleží na tom, jak se k tomu soud postaví. Jedná se o recidivistu, skutku se dopustil v kontextu dalších okolností a je zde pořád možnost ho ještě vhodně resocializovat. Je potřeba takový případ posoudit ze všech stran a přijmout takové opatření, aby jej pociťoval jako trest, ale aby tento trest měl i výchovný a resocializační aspekt to, že ho opět zavřeme do vězení, v dané chvíli nic nevyřeší. Je potřeba takového člověka vtáhnout do celého procesu resocializace aby měl snahu svoji chybu odčinit a tak se i napravit.

3.)“Já u opakovaně trestaných osob vůbec nepovažuju většinu těch alternativ za vhodnou. Sice tvrdím, že člověk má dostat šanci, ale pokud ji nevyužije, tak si ji nezaslouží opakovat. Dalo by se polemizovat, zda podruhé, je to stejné jako potřetí ale o páté už určitě ne.

Pokud se jedná o bagatelní trestné činy, které se týkají spíše majetkových věcí a věci které svým způsobem tvoří pro toho člověka základ obživy byť sporné, tak zde bych se nevyhýbal tomu, aby svoje jednání odčinil trestem OPP a nemusel do vězení, kde stojí daňové poplatníky další peníze.

Co se týká alternativních trestů jako takových, je to problém toho, jak jsou u nás postaveny. Mám-li někoho resocializovat, tak musím především změnit ty podmínky kolem něho. Tedy odstranit negativní vlivy, které na něho působí z okolí, dát ho do dobrého prostředí, motivovat ho nějakou odměnou když to trestem nepomáhá, nasměrovat ho na takové aktivity které u něho něco probudí a pak mohu předpokládat, že se bude dobře vyvíjet. Ale pokud na něho budu jen mluvit a nic činit tak k ničemu nebude.“

4.3 Shrnutí výsledků ve vztahu k otázkám průzkumu

1. Jak jsou uplatňovány alternativní formy trestu ve vztahu k ostatním formám trestání?

Na první otázku průzkumu je na základě získaných výsledků průzkumu nutné odpovědět, že: **alternativní formy trestu jsou ve vztahu k ostatním formám trestů uplatňovány ve větší míře.** Důvody tohoto tvrzení jsou následující:

- Z odpovědí všech subjektů průzkumu vyplývá, že buď ve své praxi nejvíce využívají, nebo se ve své praxi nejčastěji setkávají s ukládaným trestem obecně prospěšných prací.
- Alternativní formy trestu jsou uplatňovány zejména u osob tzv. prvotrestaných a mladistvých pachatelů provinění a to zejména pro jejich výchovné a resocializační působení. Uplatňování alternativních forem trestů je všemi zainteresovanými subjekty vnímáno jako vhodné řešení v rámci resocializačního procesu.

2. Jaká je efektivita alternativních forem trestů?

Na druhou otázku průzkumu je na základě získaných výsledků průzkumu nutné odpovědět, že: **efektivitu alternativních trestů nelze jednoznačně stanovit a tato je závislá na tom, za jaký skutek a jakému konkrétnímu pachateli je takový trest uložen.** Důvody tohoto tvrzení jsou následující:

- Efektivita alternativních forem trestů je zúčastněnými subjekty vnímána z pozice recidivnosti páchaní trestných činů a provinění jako problematická, za efektivní je považován alternativní trest, který v rámci resocializačního působení na pachatele v tomto vyvolá žádoucí účinek, který zabezpečí, aby se nedopustil opakovaného spáchání trestního jednání.
- V případě prvotrestaných a mladistvých osob je vnímána ze strany alternativních trestů vysoká efektivita jejich resocializačního působení.
- U uložených alternativních trestů obecně prospěšných prací je výchovné a resocializační působení vnímáno jako nejefektivnější.

3. Jak přispívá alternativní trest obecně prospěšných prací k resocializaci pachatelů trestných činů?

Na třetí otázku průzkumu je na základě získaných výsledků průzkumu nutné odpovědět, že: **alternativní trest obecně prospěšných prací přispívá k resocializaci pachatelů trestných činů značnou měrou a je vnímána jako nejefektivnější.** Důvody tohoto tvrzení jsou následující:

- Alternativní trest obecně prospěšných prací je z pohledu resocializace nejefektivnější alternativní trest.
- Jeho efektivita spočívá ve velké resocializační funkci a dále v tom, že v sobě obsahuje i složku výchovnou a složku utvářející tzv. „žádoucí návyky“ a to návyk na práci.
- Dalším kladným aspektem trestu obecně prospěšných prací je ta skutečnost, že na toho komu byl uložen, působí dlouhodobě v každodenní realitě, jeho výkon je průhledný a lehce kontrolovaný s přímým účinkem.

4. Jaký je rozdíl v efektivitě ukládání výchovných, ochranných a trestních opatření u mladistvých pachatelů provinění?

Na čtvrtou otázku průzkumu je na základě získaných výsledků průzkumu nutné odpovědět, že: **rozdíl v efektivitě ukládaných výchovných, ochranných a trestních opatření, je spatřován v největší míře ve výchovném působení výchovných opatření oproti opatřením ochranným a trestním.** Důvody tohoto tvrzení jsou následující:

- Ukládání výchovných opatření je z pohledu resocializace mladistvých pachatelů provinění efektivnější z důvodu jeho výchovného působení.
- Výchovná opatření na rozdíl od ochranných nebo trestních opatření, zapojují pachatele přímo do vlastního resocializačního procesu.
- Ochranná a trestní opatření postrádají přímý resocializační účinek, „pouze“ chrání, nebo trestají.

5. Přispívají alternativní formy trestání k resocializaci pachatelů trestných činů?

Na pátou otázku průzkumu je na základě získaných výsledků průzkumu nutné odpovědět, že: **alternativní formy trestání přispívají k resocializaci pachatelů v omezené míře**. Důvody tohoto tvrzení jsou následující:

- U opakovaně často trestaných osob trest ukládaný formou alternativního trestu nemá resocializační účinky.
- Alternativní formy trestů svůj účel splňují hlavně u osob prvotrestaných, u kterých jsou propojeny s dalšími resocializačními programy.

ZÁVĚR

Hlavním cílem práce bylo prakticky zjistit, jak jsou v praxi vnímány a využívány alternativní formy trestů v rámci resocializační praxe u pachatelů trestných činů a provinění a to jak z pohledu represivních složek, tak z pohledu pomáhajících profesí.

Dosavadní praxe ukazuje, že převážně uplatňovaný retributivní způsob naší justiční praxe uplatňované v souvislosti s trestáním pachatelů nepřináší očekávané výsledky. Na mnoha případech z praxe lze dokázat, že spokojíme-li se s řešením problematiky kriminality a způsobů jejího trestání v naší společnosti strohým stylem “za zločin trest“ bez patřičných dalších opatření, budeme se neustále dokola potýkat se stejnými problémy, které se budou přenášet z generace na generaci.

Dalším neopomenutelným aspektem tohoto systému jsou pak přeplněná vězeňská zařízení, ve kterých je s narůstajícím počtem odsouzených problematické zaručit každému z odsouzených patřičné podmínky, o zaměstnání nemluvě. S tímto aspektem úzce souvisí i ekonomická stránka spojená s výkonem trestu a jeho zabezpečením. Při ukládání nepodmíněných trestů odnětí svobody a jejich výkonu tak ustupuje do pozadí resocializační smysl takového trestu a na povrchu tak zůstává pouze jeho odplatný charakter, který je takto i odsouzenými vnímán.

S postupným pronikáním restorativní justice do našeho systému a jeho uváděním do praxe se však dostáváme k dalším efektivním možnostem, jak ovlivnit většinu negativních důsledků spojených s trestáním a tresty vůbec. Jako zástupce jedné z represivních složek se běžně setkávám se všemi zástupci těch, kteří se dopustili a dopouštějí porušení trestních zákonů našeho státu, a proto vidím, jak konkrétní případy probíhají, co jim předcházelo, jaký byl průběh řízení a jak byla celá věc vyřešena.

Pravdou zůstává, že případy těch, které k jejich protiprávnímu jednání vedla tíživá situace, vyvolaná společenskými změnami v naší společnosti v uplynulých letech

nebývají na denním pořádku, ale v poslední době jejich počet stoupá. V těchto případech je zcela na místě s těmito lidmi pracovat pokud to situace dovolí v maximální míře i za využití alternativních forem trestů ve spojení s vhodným sociálním řešením jeho osobní situace. Takové využití alternativních forem trestů je zcela na místě a jejich výchovné a resocializační působení zde může mít největší úspěch.

Naproti tomu se v poslední době vykryštovala skupina tzv. recidivních osob, které se dopouštějí trestné činnosti dnes a denně a vůbec se neohlíží na společenská pravidla a na zákony naší společnosti. U takovýchto osob by bylo naivní se domnívat, že pouze uložením alternativního trestu za jimi spáchaný trestný čin budou tyto lidé resocializováni. Zde je využití alternativních forem trestů omezeno pouze na ojedinělé případy, které je nutno pečlivě a hluboce posoudit.

V této práci jsem se zaměřil na to, jak jsou alternativní formy trestů vnímány a také uplatňovány represivními složkami našeho právního systému ale také na to jak tyto formy trestů vnímají a jak jsou o jejich účelnosti a efektivitě přesvědčeni i zástupci tzv. pomáhajících profesí. Chceme-li se naučit efektivně a cíleně používat alternativní formy trestání, musíme porozumět jejich zákonitostem napříč celým spektrem problémů, které je provází.

Adekvátní praktické informace k tomuto problému jsem čerpal hlavně z osobních zkušeností z praktického využívání alternativních forem trestů. Jsem přesvědčen, že nejlepší odpověď na otázky týkající se uplatňování alternativních forem trestů v resocializační praxi nám nejlépe mohou poskytnout ti, kteří s těmito tresty pracují, aplikují je a uvádějí je do praxe a ti, kteří se podílí na jejich výkonu jako poskytovatelé, tedy policisté, státní zástupci a soudci na straně jedné a pracovníci prevence kriminality, sociální pracovníci a pracovníci probační a mediační služby na straně druhé.

Toto získávání informací jsem upřednostnil před strohými statistickými údaji, které mají sice matematickou vypovídací hodnotu, ale nezohledňují jakýkoli názor, který lze

využít pro další praxi. Informace shromážděné z osobních rozhovorů s osobami ve shora uvedených funkcích a s ohledem na jejich bohatou praxi mají vypovídací hodnotu o postojích a názorech na smysl a uplatňování alternativních forem trestů v resocializační praxi, ale i informace a zkušenosti s jejich praktickým využitím a dopadem jejich účinku na konkrétní osoby pachatelů, vůči kterým byly uplatněny. Osobní zjištění a postřehy jsou relevantnějším kritériem pro zhodnocení efektivity využívání alternativních trestů, než například statistický výčet jejich uložení, jenž by byl získán prostřednictvím kvantitativních metod.

Zjištěné informace z provedených rozhovorů jsou v některých otázkách, např. využívání alternativních trestů u recidivních pachatelů nebo efektivita alternativního trestu obecně prospěšných prací jednoznačné u všech respondentů, z čehož lze usoudit, že směr, kterým se ubírá využívání alternativních trestů je vhodný jak z pohledu represivních složek, tak z pohledu pomáhajících profesí. Domnívat se však, že alternativní tresty jsou samospasitelné, by bylo zcela milné, a jak samy výsledky této práce ukazují, je nutné se zaměřit na propojování alternativních trestů s vhodnými resocializačními a sociálními programy do jednoho resocializačního celku, neboť jak je z výsledků patrné, pokud bude každá tato část stát samostatně, konečný výsledek pak je nejistý.

Pro mne osobně byla práce nejen možností profesního růstu, ale hlavně mi umožnila nahlédnout hlouběji do nazírání ostatních složek na problematiku alternativních forem trestů a jejich využití v resocializační praxi. Poznatky získané v rámci této práce se pro mne staly motivací pro moji další činnost a věřím, že je mohou využít i mí kolegové k tomu, aby si prohloubili svoje poznatky o smyslu a účelu alternativních trestů.

RESUMÉ

Tématem práce jsou alternativní formy trestu a jejich využití v resocializační praxi.

Práce je rozdělena na část teoretickou, praktickou a závěrečnou. Část teoretická pak zahrnuje tři kapitoly. V první jsou popsány základní pojmy týkající se trestání, trestu a jeho účelu. Dále jsou zde popsány jednotlivé druhy trestů. Druhá kapitola je zaměřena na alternativní formy trestů, jejich charakteristiku, historii a teoretickou rovinu, jejich využívání v praxi jako součásti resocializačního procesu. Třetí kapitola pak popisuje alternativní trest obecně prospěšných prací, který se podle dosavadních zjištění jeví jako nejefektivnější alternativní trest uplatňovaný jako součást resocializační praxe. K teoretické části byly připojeny osobní názory, vycházející jak z vlastních zkušeností v oblasti využívání alternativních trestů, tak i z oblasti profesionální. V praktické části jsou popsány cíle průzkumu, charakteristika souboru respondentů, metody průzkumu, hypotézy, a následně výsledky celého průzkumu a vyhodnocení jak ve vztahu k hypotézám tak ve vztahu k otázkám průzkumu. Závěr nastiňuje možnosti využití této práce při uplatňování alternativních trestů v rámci resocializační praxe a jejich praktické využití.

ANOTACE

Cílem mojí práce je analyzovat a popsat využívání alternativních forem trestů a jejich efektivitu v praxi. Pro vysvětlení problematiky mé práce jsem se v úvodu zaměřil na tresty a trestání všeobecně. Tak bude možno lépe vystihnout podstatu alternativních forem trestů a jejich význam, smysl a resocializační dopady. V souvislosti s resocializací pachatelů trestných činů s využitím alternativních forem trestů jsem se zaměřil na podrobnější rozbor jednoho z nejefektivnějších alternativních trestů a to trestu obecně prospěšných prací.

V praktické části jsem se zaměřil na průzkum napříč složkami podílejícími se jak na ukládání alternativních trestů, tak na jejich praktické aplikaci. Cílem této části je zjištění, jak jsou v praxi alternativní tresty využívány. Výsledky průzkumu by měly sloužit k lepšímu pochopení problematiky alternativních trestů a jejich využívání v praxi.

Klíčová slova: tresty, trestání, účel trestu, alternativní formy trestů, obecně prospěšné práce, resocializace, resocializační praxe,

ANNOTATION

The intention of my paperwork is to analyze and describe the utilization of alternative punishment systems and its effectiveness in practice. For the topic explanation, my paperwork in the introduction part deals with punishment and sentencing in general for representation of the main principles of alternative punishment forms and their meaning, reason and resocialization incidence. In context of resocialization of criminals in application of alternative forms of punishment I aimed at detailed analysis of the most effective alternative method – community service.

The practical part of the paperwork is aimed at the survey among the authorities which are involved in the process of alternative sentencing and their practical application. The main goal of this part is to find how the alternative punishments are used in

practical life. The survey consequences could serve for better understanding of problems of alternative sentencing and its practical use.

Keywords: punishments, sentencing, intention of punishment, alternative forms of punishments, community service punishment, resocialization, resocialization practise

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. 6. dotisk 3. vydání, vyd. Praha: Karolinum, 2009, 367 s. ISBN 978-80-246-0139-7.
2. HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum*. 2. vyd. Praha: Portál, 2008, 408 s. ISBN 978-80-7367-485-4.
3. CHRÁSKA, Miroslav. *Úvod do výzkumu v pedagogice*. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006, 200 s. ISBN 80-244-1367-1.
4. CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu*. 1. vyd. Praha: Graga, 2007, 265 s. ISBN 978-80-247-1369-4.
5. KAISER, Günther. *Kriminologie*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 1994, 264 s. ISBN 80-7179-002-8.
6. KRAUS, Blahoslav; POLÁČKOVÁ, Věra. *Člověk – prostředí – výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. vyd. neuv. Brno: Paido, 2001. 199 s. ISBN 80-7315-004-2.
7. KRAUS, Blahoslav; VACEK, Pavel. *K základním otázkám pedagogiky*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 1992, 75 s. ISBN 80-7041-600-9.
8. KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008, 215 s. ISBN 978-80-7367-383-3.
9. MATOUŠEK, Oldřich. *Sociální práce v praxi*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. 352 s. ISBN 80-7367-002-X.
10. MATOUŠEK, Oldřich; KROFTOVÁ, Andrea. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 1998, 2003. 340 s. ISBN 80-7178-771-X.
11. MENDEL, Richard A. *Less Hype, More Help: Reducing Juvenile Crime, What Works – and What Doesn't*, Richard A. Mendel. Published in 2000 by American Youth Policy Forum, Washington, DC. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2002, 141 s. ISBN 80-7338-002-1.
12. NOVOTNÝ, O., VANDUCHOVÁ, M. a kol. *Trestní právo hmotné – I. Obecná část*. Praha: ASPI, 2007.
13. PEKAŘOVÁ, Lidmila. *Jak žít a nezbláznit se*. 1. vyd. Olomouc: Poznání, 2006, 200 s. ISBN 80-86606-49-X.
14. SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F., Šámal, P. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha: C. H. Beck, 2000, 496 s. ISBN 80-7179-350-7
15. ŠÁMAL, P. a kol. *Komentář. II. díl*. 6. vyd. Praha: C. H. Beck, 2005, 1862 s. ISBN 80-7179-896-7

16. ŠÁMAL, P. a kol. Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 1. Vydání. Praha: C.H. Beck, 2009, 1303 s. ISBN 978-80-7400-109-3
17. VEČERKA, Kazimír a kol. *Prevence kriminality v teorii a praxi*. 1. vyd. Praha: Themis, 1997. 159 s. ISBN 80-85821-48-6.
18. VEČERKA, Kazimír a kol. *Společenské podmínky vzniku sociálních deviací*. Praha: Masarykova česká sociologická společnost, 2007, 254 s. ISBN 80-903541-4-9.
19. VEČERKA, Kazimír a kol. *Budoucnost a sociální patologie*. Praha: Masarykova česká sociologická společnost, 2007, 278 s. ISBN 978-80-003541-6-5.
20. VLČEK, Milan. ZAPLETAL, Josef. *Prevence kriminality a přístupy k jejímu řešení*. In: ZAPLETAL, Josef a kol: *Kriminologie, Díl I., Obecná část*. 2. vyd. Praha: Policejní akademie ČR, 1995, 128 s. ISBN 80-85981-15-7.
21. ZEHR, Howard. *Úvod do restorativní justice*. 1 vyd. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003. 48 s. ISBN 80-902998-1-4.
22. *Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě a o změně zákona č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů, zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí*. In: Sbíрка zákonů České republiky, 2000, částka 74, s. 3616.
23. *Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů*. In: Sbíрка zákonů České republiky, 2003, částka 79, s. 4030.
24. <http://www.spj.cz> /cit. 2010-20-02/

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

EÚLP	Evropská úmluva o lidských právech
LZPS	Listina základních práv a svobod
OSN	Organizace spojených národů
OSPOD	Oddělení sociálně právní ochrany dětí
OSZ	Okresní státní zastupitelství
PMS ČR	Probační a mediační služba České republiky
TZ	Trestní zákon
ZSVM	Zákon o soudnictví ve věcech mládeže

SEZNAM PŘÍLOH

- Příloha č. 1 Přepis odpovědí z rozhovoru s policistou
- Příloha č. 2 Přepis odpovědí z rozhovoru s policistkou
- Příloha č. 3 Přepis odpovědí z rozhovoru pracovníkem PMS ČR
- Příloha č. 4 Přepis odpovědí z rozhovoru s pracovnící PMS ČR
- Příloha č. 5 Přepis odpovědí z rozhovoru se soudcem okresního soudu
- Příloha č. 6 Přepis odpovědí z rozhovoru se soudkyní okresního soudu
- Příloha č. 7 Přepis odpovědí z rozhovoru s pracovnící OSPOD
- Příloha č. 8 Přepis odpovědí z rozhovoru s pracovnící OSPOD
- Příloha č. 9 Přepis odpovědí z rozhovoru se státní zástupkyní OSZ
- Příloha č. 10 Přepis odpovědí z rozhovoru se státním zástupcem OSZ
- Příloha č. 11 Přepis odpovědí z rozhovoru s pracovníkem prevence
- Příloha č. 12 Přepis odpovědí z rozhovoru s pracovníkem prevence

Příloha č. 1

Policista, garant trestního řízení na obvodním oddělení druhého typu, délka praxe dvacet dva let.

1. Resocializaci vnímám jako proces převýchovy při začleňování osob zpět do společnosti, např. při návratu z výkonu trestu odnětí svobody. Součástí tohoto procesu je samozřejmě i vytváření podmínek a prostředí pro resocializaci jako takovou.

2. Určitě, já si myslím, že na slušné lidi, např. bude-li jako prvotrestaný odsouzený za ublížení na zdraví v důsledku dopravní nehody, tam určitě ano. U recidivistů pak určitě tyto tresty ničemu nepřispívají, tam už musí být jediné výkon trestu.

Vím o případu, o kterém mi říkala moje švagrová, že k nim do školky, kde pracuje, přišel na výkon trestu obecně prospěšných prací slušný člověk, ten se tak styděl, makal, udělal to a utekl a určitě ho to zasáhlo víc, než kdyby byl ve výkonu trestu odnětí svobody. Proto věřím, že alternativní tresty určitě přispívají k resocializaci pachatelů hlavně u nedbalostních trestných činů, kteří jednou šlápnu vedle.

3. Nejčastěji se setkávám s obecně prospěšnými pracemi. Tyto jsou tak nejvíce využívány.

4. domácí vězení	6	20
obecně prospěšné práce	50	60
peněžitý trest	10	0
propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty	10	0
zákaz činnosti	7	0
zákaz pobytu	6	0
zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce	10	20
vyhoštění	1	0

5. Určitě, za prvé to pomáhá společnosti. Nejsou uzavřeni a společnost na ně nic nevydává a dále pomáhají zkrášlovat prostředí, což nepřímo šetří i státní a obecní pokladny.
6. Oni to dávají jako výchovné. Určitě to bude proto, aby neměli zavedený záznam v trestních rejstřících kvůli jednomu přešlapu, protože se vyvíjí, dostávají rozum. Je lepší nějakým způsobem je usměrňovat a ukazovat jim cestu než hned trestat. Samozřejmě jak pro koho, pokud je již protřelý, tak je potřeba takové jednání eliminovat i za použití tvrdších tedy trestních opatření.
7. Já jsem spíše pro represí, já moc prevenci neberu, protože když tady vidím ty děti, kam to vede. Ale abych nebyl tak tvrdý, tak 51 procent represe a 49 procent prevence. Podle mne ten, kdo něco páchá, si toho musí být vědomý už z toho důvodu, že prevence jako taková je součástí společnosti, člověk musí mít všeobecný přehled o tom, co je a není špatné. Mladí lidé by již měli vědět, co je špatné a co by dělat neměli. Pokud i přes to spáchá protiprávní skutek, pak už jedině v reakci na toto jednání může být represe.
8. Jak jsem řekl na začátku, podle mne to je možné pouze v případě těch, kteří ojedinele zakopnou, pro ostatní, tedy recidivisty ne. Těm to nedává podle mého názoru takové povědomí, že jim společnost dává druhou šanci.
9. Ono se to dává kvůli tomu, aby společná pokladna netrpěla a také proto, že jsou věznice přeplněné. Je to špatné, já bych dal u více opakovaných trestání přímo výkon trestu. Znáám případ, kdy pachatel dostal za vloupání trest obecně prospěšných prací ve výměře 400 hodin. Než tyto odpracoval, provedl další vloupání, a když za toto byl souzen, tak v rozsudku bylo uvedeno, že trest, který dostal před tím, tedy uvedených 400 hodin, je i pro tento případ dostačující a tím to skončilo. Toto je dle mého názoru k smíchu, je to výsměch, to nemá vůbec žádný výchovný efekt vůči osobě pachatele.

Příloha č. 2

Policistka, komisařka služby kriminální policie a vyšetřování na problematice trestné činnosti drogové a trestné činnosti páchané mládeží a na mládeži, délka praxe šestnáct let.

1. Pod pojmem resocializace si představuji tzv. znovuzapojení se člověka do společnosti, ať už tomuto předcházelo jakékoli společensky nepřijatelné jednání (trestná činnost, různé druhy závislosti apod.) Lidově řečeno po resocializaci je člověk „znovu hodný“ a společností je jeho jednání tolerováno či přímo schvalováno. Ze své praxe si nevzpomínám na konkrétní takový případ.
2. Alternativní tresty jsou většinou ukládány u nedbalostních trestných činů či trestných činů společensky méně závažných, kdy je předpokladem, že uložení takového trestu konkrétní osobě bude dostačující. Já sama jsem spíše přesvědčena, že tyto druhy trestů u pachatelů úmyslné trestné činnosti dostačující nejsou a k jejich resocializaci nepřispívají. Záleží samozřejmě na mnoha dalších skutečnostech a faktorech, ale ze své praxe vím, že většina pachatelů, kterým byly tyto druhy trestů uloženy, se v krátké době opět dopouští protiprávního jednání.
3. Nepoužívám žádné, nejčastěji se setkávám s ukládáním obecně prospěšných prací.
4. Domácí vězení 10%,
OPP 40%,
peněžitý trest 20%,
propadnutí věci 5%,
zákaz činnosti 10%,
zákaz pobytu 5%,
zákaz vstupu na kulturní a jiné akce 5%,
vyhoštění 5%.

5. Domnívám se, že ano, ačkoli to nelze hodnotit kategoricky, ale při uložení tohoto trestu musí pachatel vynaložit nejvíce úsilí (ostatní druhy trestů spočívají spíše ve strpění něčeho či zdržení se něčeho).
6. Nedokážu uvést konkrétní případ, ale domnívám se, že ano, zvláště při spolupůsobení dalších faktorů (rodina, škola apod.). U mladistvého lze s člověkem „více pracovat“ a formovat jeho osobnost.
7. Jsem jednoznačně zastáncem represe, neboť úspěšnost prevence je dle mých zkušeností minimální.
8. Rozhodně záleží na konkrétní osobě odsouzeného. U tzv. „slušných lidí“, tedy zejména u pachatelů nedbalostních trestných činů, s tímto souhlasím, těchto odsouzených je ale spíše menšina.
9. Rozhodně alternativní formu trestu u těchto osob za dostatečnou nepovažuji, neboť pokud je osoba opakovaně trestně stíhána, je zřejmé, že při snaze o dosažení resocializace je třeba mnohem větší míra represe.

Příloha č. 3

Pracovník PMS ČR, délka praxe sedm let.

1. Pojem je navrácení do společnosti, já ze svojí práce jsem to bral tak, že když se někdo vrátí z vězení, je to proto, aby se tam již nevrátili, aby získali bydlení, aby si dali do pořádku život, rodinu, splatili dluhy. To je moje představa resocializace.
2. To je jak u kterých osob, jsou jednici, u kterých jsou alternativní tresty k ničemu, protože se to u nich stále opakuje, myslím tím trestnou činnost, a nakonec stejně skončí ve vězení. Naproti tomu znám případy jedinců, u kterých byly alternativní tresty super řešením. Dle mého názoru hodně záleží na tom, z jakého sociálního prostředí jednotliví pachatelé jsou. Mohu uvést příklad, kdy mladík při fotbalovém zápase druhému zlomil při potyčce nos. U tohoto případu byl alternativní trest obecně prospěšných prací zcela na místě. Řádně přišel na konzultaci, a to i se svojí manželkou a s dítětem, řádně pracoval. Výkon trestu obecně prospěšných prací prováděl v jedné mateřské škole, kde pracoval v rámci své profese elektrikáře. Zde odvedl velký kus práce zadarmo ve prospěch školy, práci odvedl kvalitně a rychle. Po tomto výkonu se do současné doby žádného trestného činu již nedopustil a myslím si, že u tohoto člověka resocializace proběhla se zcela pozitivním výsledkem. Naproti tomu mám drtivou většinu klientů, kteří sem chodí stále a opakovaně pro stejné delikty. Dostávají převážně tresty OPP, tyto si někdy odpracují, jindy ne a jsou jim pak přeměněny na trest odnětí svobody. U těchto osob je pak alternativní trest zcela neúčelný. Ukládáním alternativních trestů u takových osob se spíše řeší to, že soud je potřebuje odsoudit, ale na druhé straně musí brát také v potaz to, že věznice jsou přeplněné a pobyt ve věznici stojí nemalé peníze. Takovýto trest je takřka k ničemu. Je běžné, že takovíto lidé dokážou spáchat další trestný čin ještě dříve, než vykonají před tím uložený trest OPP.

Tato věc je přísně individuální, je to případ od případu. Měl jsem teď případ mladé ženy, která byla ve výkonu trestu pro neplnění vyživovací povinnosti vůči svému dítěti, kdy toto nejspíš neplnila z toho důvodu, že byla drogově závislá. Tato mladá žena však měla ještě z doby před výkonem trestu trest OPP, který

musela dodatečně odpracovat. V době, kdy nám přišla, měla již dvě děti a přítele a výkon OPP jí byl stanoven v mateřském centru „Kruček“, kdy toto centrum je v podstatě centrem pro matky s dětmi. U této ženy byl alternativní trest zcela na místě, neboť po předchozí zkušenosti s vězením se tam již nechtěla vrátit, a proto se naplno zapojila do práce v uvedeném centru. Kromě toho, že si tam vykonávala uvedený trest, to této mladé ženě pomohlo i v jejím životě. Vedoucí centra s touto ženou mimo jiné dělala i sociální práci a postupně se jí podařilo s ní navázat kontakt, pomohla jí řešit i její osobní skryté problémy. Velkým úspěchem v tomto případě pak bylo to, že i po vykonání trestu OPP tato mladá žena zůstala v centru pracovat dál, její práce se jí daří a v centru jsou s ní velice spokojeni. V tomto případě si myslím, že byl trest OPP nejlepší alternativou a i spojení s místem jeho výkonu bylo ideální pro resocializační proces.

3. Na probační službě se nejvíce setkáváme s OPP, řekl bych, asi tak 70 procent z trestů jsou OPP. V poslední době se nám začíná docela dařit zavádět trest domácího vězení. V současné době má naše služba již tři případy těchto trestů a očekáváme čtvrtý. Jinak ostatní tresty jsou rozloženy rovnoměrně.

4. domácí vězení	0	20
obecně prospěšné práce	40	60
peněžitý trest	50	0
propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty	0	0
zákaz činnosti	5	0
zákaz pobytu	5	0
zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce	0	20
vyhoštění	0	0

5. Já si myslím, že není efektivnější než peněžitý trest, protože ten, kdo má peníze, to radši zaplatí, než by šel do vězení nebo dělat OPP. Pro toho, kdo moc peněz nemá, jsou OPP určitě lepším řešením. Oproti ostatním alternativním trestům jsou pak určitě OPP efektivnější jednak proto, že výkon tohoto trestu je průhledný, pokud jej řádně odpracují, mají klid, pokud ne, tak si to odsedí. Pro někoho to může mít i přínos v podobě dobrého začlenění do společnosti, jak jsem již uváděl

příklad té mladé ženy. To samozřejmě záleží na tom, jak jsou tito lidé dobře umístění k výkonu a jací jsou poskytovatelé výkonu OPP. Ve spoustě případů se nám sem dostávají pochvalné dopisy od poskytovatelů, u kterých jsou OPP vykonávány, ve kterých chválí ty, co OPP prováděli za jejich snahu a kvalitně odvedenou práci.

Určitě je tento trest efektivní i pro ty, co mají rodinu a zaměstnání, protože kdyby šli do výkonu trestu, tak dojde k narušení rodinných vztahů, přišli by o zaměstnání a tedy o zdroj příjmů. Tím, že dostanou OPP, nedojde ke zprůtrhání těchto vazeb a jejich resocializace pak je snazší a úspěšnější.

6. Já moc s mladistvými nepracuji, ale řekl bych, že to funguje jak u koho. U takových, kteří mají spoustu podmínek a OPP stále dokola, už nepomůže nic jiného než trest. Mám případ mladíka z romské rodiny, u kterého se snažila spousta subjektů o jeho resocializaci, neboť mladík stále krade. Mimo nás s tímto mladíkem dlouhodobě pracuje paní z centra pro volný čas, která mu věnuje spoustu času a svého úsilí, ale veškerá činnost jde v niveč a tento mladík se stále drží svého způsobu života bez jakékoli pozitivní změny.
7. Já bych spíše dělal prevenci s těmi, kteří se zde objeví jednou maximálně dvakrát, ale pro ty, kteří se zde objevují s notorickou pravidelností, je dle mého jediným řešením jenom trest. U některých jedinců bych se nebál striktního řešení třeba formou kasárenského pobytu, kde by měli život řízený a kontrolovaný. V podstatě by se jednalo o nejlehčí formu vězení s tím, že by samozřejmě museli pracovat tak, aby splatili všechny svoje dluhy a uhradili i náklady na svůj pobyt. Takže já jsem tak půl na půl pro represí i prevenci.
8. Mohu zopakovat to, že to je jak u koho, někdo se zde po prvním skutku již neukáže, a jiní jsou zde stále dokola. Spíše si myslím, že ne. Z těch, co se mi zde objeví na výkon OPP, se mi sem pravidelně vrací. V tomto směru jsem pesimista. Je pár příkladů úspěšné resocializace, které jsem uvedl na začátku, ale těch je opravdu málo. Spíše se zde objevují stále ti stejní pořád dokola.

9. Já si myslím, že ne, jakmile někteří jedinci začnou selhávat, tak selhávají stále. Pro některé jedince nejsou OPP ani trestem nebo je jako trest nevnímají. Jeden mladík mi na sezení řekl, že se mu vyplatilo udělat podvod, protože dostal peníze, které chtěl, pak si odpracoval OPP, které za to dostal, a peníze nevrátil a ani nevrátí, protože nemá z čeho, takže na tom vlastně vydělal. Pro toho mladíka to tak byl dle jeho sdělení jistý způsobem výtěžku a vůbec nebral v potaz to, že byl odsouzen a dostal trest OPP. Pro takové lidi vůbec nic neznámá, že jsou souzeni, že mají záznam v rejstříku trestů, je jim to všechno jedno. Pro tyto jedince je v podstatě výkon trestu OPP součástí jejich života. Proto si myslím, že u takových osob nejsou alternativní tresty vhodným řešením a dostatečným trestem z pohledu resocializace.

Příloha č. 4

Pracovnice PMS ČR, délka praxe deset let.

1. Resocializace je návrat zpět do normálního, obyčejného života.
2. Jak v kterých případech, u prvotrestaných, které by trest odnětí svobody vytrhl z jejich zaběhlého života, určitě alternativní tresty přispívají. Například u nedbalostních trestných činů, ublížení na zdraví v důsledku dopravní nehody.
3. Nejčastěji se setkávám s trestem obecně prospěšných prací a nyní se začíná zavádět nový trest domácího vězení, tak s tímto.

4. domácí vězení	20	20
obecně prospěšné práce	70	70
peněžitý trest	1	1
propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty	1	1
zákaz činnosti	5	5
zákaz pobytu	1	1
zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce	1	1
vyhoštění	1	1

5. Já si hlavně myslím, že trest OPP je efektivnější než ostatní alternativní tresty hlavně u majetkových trestných činů a hlavně u skutků páchaných mládeží. Podle mne si mládež při výkonu trestu OPP uvědomí skutečnou hodnotu věci a to, že nic není zadarmo. U recidivistů je to věc sporná, podle mne je to „dobrá výdělečná činnost“. Když porovnáme to, co oni odcizí, tedy v jakém objemu, a propočítáme tuto hodnotu s uděleným trestem, tedy počtem hodin, které musí odpracovat, tak zjistíme, že za tyto práce mají „dobrý hodinový průměr“, čehož oni jsou si moc dobře vědomi.

6. Jsem přesvědčená, že u mladistvých je lepší výchovné opatření než opatření ochranné nebo trestní. Jsou to mladí lidé ve vývoji a je třeba s nimi zacházet ohleduplně tak, abychom je v jejich vývoji nepoškodili a náš zásah nebyl víc na škodu než k užítku. Pokud mohu říci k trestním opatřením, tak zde se opět přikláním spíše k opatřením alternativním než přímo k výkonu trestu.
7. Já jsem v tomto směru „rozpolcená osobnost“. Jsem přesvědčená, že jako PBMS máme v podstatě obsaženy v naší práci oba aspekty, tedy jak represivní tak, a to převážně, preventivní. Za svoji osobu mohu říci, že já osobně se přikláním 60 procenty k prevenci a 40 procenty k represi.
8. U recidivistů určitě ne, obzvláště u těch starších. Ovlivní to určitě mladistvé pachatele, prvotrestané pachatele, pachatele nedbalostních trestných činů.
9. Pokud to vezmu v rámci resocializace tak určitě. Jestliže je někdo opakovaně trestán, tak alternativní trest nevnímá jako trest. Za dostatečnou ji lze považovat, pokud se stane, že je někdo trestán za majetkový trestný čin a třeba po pěti letech se dopustí nedbalostního skutku tak potom ano, ale u osob, které ještě nemají jeden trest splněný a dopustí se dalšího skutku, určitě ne.

Příloha č. 5

Soudce okresního soudu, řešící převážně trestní věci mladistvých pachatelů, osob drogově závislých a osob ve výkonu trestu, délka praxe dvacet pět let.

1. Už jen slovní výklad resocializace je návrat do společnosti. Já si pod tím představuji, že je to proces, kterým ten člověk, dříve nepřizpůsobivý, v konfliktu s normami společnosti opět respektuje normy, které jsou ve společnosti dané v užším slova smyslu, respektuje trestní zákon a nedopouští se trestné činnosti. Pokud bych nyní uvedl nějaký příklad úspěšné resocializace, tak se během několika let může stát, že se tu tento člověk opět objeví a dostane další trest. Snad jeden příklad mládence, který byl souzen pro drogový delikt a byl mu za to udělen alternativní trest, se natolik poučil, že když jsem pak zpětně dostával hlášení o jeho chování, tak jsem mohl říci, že se tento člověk napravil a byl resocializován.
2. Musím uvést, že i podmíněný trest odnětí svobody, který já osobně vnímám jako součást alternativních trestů, je jakousi alternativou. Alternativní tresty by určitě měly přispívat k resocializaci pachatelů trestných činů, ale já osobně o tom přesvědčen nejsem, a mám-li hovořit za sebe, tak podle mne alternativní tresty nepřispívají k resocializaci pachatelů trestných činů více než tresty odnětí svobody.
3. Nejčastěji používaným alternativním trestem je podle mne podmíněný trest odnětí svobody, dále trest OPP. Velmi zřídka pak trest zákazu činnosti u některých mladistvých a velmi zřídka trest peněžitý. To souvisí s tím, že převážně rozhodují trestnou činnost mladistvých, drogovou a osob ve výkonu trestu.
4. Myslím si, že záleží na tom, o jakou trestnou činnost se jedná a o jakou osobu pachatele se jedná. Pokud se jedná o trestnou činnost v dopravě, tak si myslím, že svůj účel nejlépe splní trest zákazu činnosti. Pokud pak půjde o obecnou trestnou činnost, tak tam trest OPP má nepochybně velký význam ale spíš u pachatele, u kterého nelze uložit peněžitý trest. Pokud jde o pachatele, který má běžné zaměstnání, je lépe uložit důrazný peněžitý trest spíš než trest OPP.

domácí vězení	0	30
obecně prospěšné práce	50	50
peněžitý trest	30	0
propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty	0	0
zákaz činnosti	20	0
zákaz pobytu	0	0
zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce	0	20
vyhoštění	0	0

5. Myslím si, že to záleží případ od případu a pachatele od pachatele. Nelze to takto paušalizovat, protože na někoho více zapůsobí trest OPP a na někoho peněžitý trest. Tedy nemyslím si to.

6. Přiznám se, že výchovná opatření ukládám velice zřídka a převážně ukládám opatření trestní. Jsem přesvědčen, že výchovná opatření mají smysl hlavně u nedospělců, tedy dětí do patnácti let. V poslední době dobře funguje probační a mediační služba ve spolupráci se státním zastupitelstvím, kdy ještě před rozhodnutím soudu uloží mladistvému pachateli probační program, a pokud je tento splněn, jsem nakloněn tomu, že to trestní stíhání podmíněně zastavím. Jinak ve většině případů se jedná o ukládání trestních opatření, a to buď podmíněný trest odnětí svobody, nebo trest OPP. U mladistvých pachatelů, kteří jezdili bez ŘO, to byly zákazy činnosti.

7. Já musím přiznat, že jsem zastáncem represe a konkrétní důvod pro toto tvrzení je moje pětadvacetiletá praxe ve funkci soudce. Soud jako takový je již od své podstaty represivním orgánem a mohu říci, že my jako soudci děláme prevenci tím, že uplatňujeme represí. Na čistou prevenci jsou ve společnosti jiné složky. Pokud to dojde až k soudu, je to otázka spíše represe. Pokud by prevence fungovala, tak by se ten člověk k soudu nedostal.

8. Já jsem v tomto spíše skeptický. Většina z nich to vnímá tak, že jim to prošlo, a ti, co byli ve výkonu trestu, si uvědomují, že mohli dopadnout hůř, ale určitě to neberou jako druhou šanci. To potvrzuje hlavně fakt, že když je jim uložen alternativní trest, např. OPP, tak tento trest stejně nevykonají a je jim následně přeměněn na výkon trestu odnětí svobody nepodmíněně.

9. Já osobně si nemyslím, že by resocializace byla zajištěna pouze alternativním trestem. Obzvláště u recidivistů je to tak, že alternativní trest berou jako slabost soudu nebo vyjádření toho, že jejich trestná činnost nebyla až tak společensky škodlivá. Domnívám se, že resocializace pouze formou alternativního trestu je nedostatečná. K resocializaci by měla přispívat nějaká další práce s odsouzeným. Ve spoustě případů tomto nenapomáhá ani nepodmíněný trest odnětí svobody.

Příloha č. 6

Soudkyně okresního soudu řešící převážně obecnou a majetkovou trestnou činnost, praxe v oboru dvacet dva let.

1. Pod pojmem resocializace si představuji, že je to proces, kterým se člověk, dříve nepřizpůsobivý, v konfliktu s normami společnosti, opět začleňuje zpět, začne znovu respektovat normy, které jsou ve společnosti dané, v užším slova smyslu je respektuje. Nevzpomínám si momentálně na konkrétní příklad úspěšné resocializace.
2. Nedomnívám se, že by alternativní tresty přispívaly k resocializaci pachatelů trestných činů více než tresty odnětí svobody.
3. Ve své praxi využívám převážně trest OPP, peněžitý trest, trest zákazu činnosti a v poslední době trest domácího vězení.
4. Jsem sama zvědavá na, to jak se v praxi osvědčí trest domácího vězení. Já sama jsem již uložila tři tyto tresty s ohledem na okolnosti případů a osobu pachatele, a to proto, že se domnívám, že uložením tohoto trestu zamezíme možnostem pachatelů pohybovat se vůbec v místech, kde tyto činnosti páchali.

domácí vězení	0	10
obecně prospěšné práce	50	50
peněžitý trest	30	0
zákaz činnosti	20	20
zákaz pobytu	0	0
zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce	0	20
vyhoštění	0	0

5. Domnívám se, že to záleží případ od případu a pachatele od pachatele. Nelze to takto jednoznačně říci, protože na někoho více zapůsobí trest OPP a na někoho peněžitý trest. Tedy nejsem o tom přesvědčena, že trest OPP je efektivnější než ostatní alternativní tresty.

6. Domnívám se, že ve většině případů je vhodné uložit spíš trestní opatření, a to buď podmíněný trest odnětí svobody, nebo trest OPP než opatření výchovné. Podle mého názoru trestní opatření přispívají k resocializaci mladistvých pachatelů provinění více než opatření výchovná.
7. Jsem více zastáncem represe a konkrétní důvod pro toto tvrzení je moje dlouholetá praxe ve funkci soudce. Už samotný účel existence soudu je ve své podstatě represe.
8. Nejsem přesvědčena o tom, že odsouzení berou alternativní trest jako druhou šanci. Většina z nich to vnímá tak, že jim to prošlo, ale určitě to neberou jako druhou šanci. To potvrzuje hlavně fakt, že když je jim uložen alternativní trest např. OPP, tak tento trest stejně nevykonají a je jim následně přeměněn na výkon trestu odnětí svobody nepodmíněně. S těmito případy se v poslední době setkávám čím dál tím častěji.
9. U opakovaně trestaných osob nevnímám alternativní tresty jako dostatečné s ohledem na potřeby resocializace těchto pachatelů. Recidivisté zpravidla berou alternativní trest jako jakousi slabost soudce a celého soudního systému. Domnívám se, že resocializace pouze formou alternativního trestu je nedostatečná.

Příloha č. 7

Pracovnice orgánu sociálně právní ochrany dětí městského úřadu, délka praxe dvacet let.

1. Pod pojmem resocializace si představuji navrácení do společnosti, já z výkonu své funkce to беру tak, že když se někdo vrátí z vězení, tak aby se začlenil do společnosti také, aby se tam již nevrátili, aby získali bydlení, aby si dali do pořádku život, rodinu, splatili dluhy.
2. Alternativní tresty určitě přispívají k resocializaci pachatelů a např. OPP proto, že se jedná o trest dlouhodobý, to než tento trest než splní, trvá delší dobu a je to působení na takového pachatele dlouhodobé. Toto já vnímám velice pozitivně, protože si musí svůj trest odpracovat. Pokud neodpracuje, je mu trest přeměněn, pak musí do výkonu trestu. Zním pouze jediný případ u mladistvého, kterému byl trest OPP přeměněn.
3. Ve své praxi já osobně nevyužívám žádný takový trest, ale nejčastěji se setkávám s trestem OPP. Podle mne je tento trest velice efektivní jak u dospělých, tak i u mladistvých pachatelů, a to proto, že v sobě obsahuje výchovnou složku.

4.

domácí vězení	10	0
obecně prospěšné práce	30	60
peněžitý trest	20	0
propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty	10	0
zákaz činnosti	5	0
zákaz pobytu	5	0
zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce	20	40
vyhoštění	0	0

5. Myslím si, že ano, protože je tento trest efektivní, ti co jej vykonávají, jsou pod dozorem, je to průhledné a má to výchovnou složku.
6. Myslím si, že výchovná opatření přispívají k resocializaci mladistvých pachatelů určitě více než opatření ochranná nebo trestní. Myslím si, že obzvláště u prvotrestaných, u kterých se jedná o ojedinělý skutek, je to zcela na místě. Veselá si myslí, že ne.
7. Já se určitě řadím k zastáncům prevence, a to jak z osobního přesvědčení, tak i z podstaty výkonu svojí funkce.
8. Záleží na tom, o jakého pachatele se jedná. Jinak to bude vnímat prvotrestaný a jinak to bude vnímat recidivista. Toto určitě nelze paušalizovat.
9. U opakovaně trestaných si myslím, že alternativní tresty nejsou zcela na místě. A s ohledem na resocializaci tyto tresty u těchto lidí potom nemají žádný význam.

Příloha č. 8

Pracovnice orgánu sociálně právní ochrany dětí městského úřadu, délka praxe deset let

1. Resocializaci vnímám jako navrácení, znovu začlenění do společnosti.
2. Alternativní tresty určitě přispívají k resocializaci pachatelů. Myslím si, že obzvláště trest obecně prospěšných prací je vhodný proto, že se jedná o trest dlouhodobý a působí na pachatele dlouhou dobu. Toto vnímám velice pozitivně, protože si musí svůj trest odpracovat poctivě a kvalitně. Pokud neodpracuje, je mu trest přeměněn a musí do výkonu trestu.
3. Ve své praxi já osobně nevyužívám žádný takový trest, ale nejčastěji se setkávám s trestem OPP. Podle mého názoru je tento trest velice efektivní jak u dospělých, tak i u mladistvých pachatelů.

4.

domácí vězení	10	0
obecně prospěšné práce	60	60
peněžitý trest	10	0
propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty	10	0
zákaz činnosti	0	0
zákaz pobytu	0	0
zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce	10	40
vyhoštění	0	0

5. Myslím si, že trest ukládaný formou obecně prospěšných prací, je efektivnější, a to proto, že ti, co jej vykonávají, jsou pod dozorem, je to průhledné a obsahuje tento trest i výchovnou složku.

6. Myslím si, že výchovná opatření nepřispívají k resocializaci mladistvých pachatelů více než opatření ochranná nebo trestní. Je pravda, že je potřeba posuzovat případ od případu. Snad u prvotrestaných, u kterých se jedná, o ojedinělý skutek je to vhodné, ale jinak ne.
7. Řadím se k zastáncům prevence jednak z podstaty výkonu svojí funkce a i osobně si myslím, že dobrá prevence se musí vyplatit.
8. Vždycky bude záležet na tom, o jakého pachatele se bude jednat. Jinak to bude určitě vnímat člověk prvotrestaný a jinak to bude vnímat recidivista. Určitě to nelze paušalizovat a bude záležet na každém člověku, jak se k tomu postaví.
9. Myslím si, že u opakovaně trestaných nejsou alternativní tresty vhodným řešením. S ohledem na resocializaci, nemají alternativní tresty u recidivistů žádný význam, protože tito lidé je jako tresty vůbec neberou.

Příloha č. 9

Státní zástupkyně okresního státního zastupitelství zabývající se problematikou trestné činnosti páchané mládeží a na mládeži, délka praxe dvacet dva let.

1. Resocializaci vnímám jako uvědomění si svého pochybení a návrat do společnosti a přizpůsobení se jejím zákonům a zvyklostem. V rámci resocializace by si měl pachatel uvědomit, že to co udělal, bylo špatné a měl by se snažit svoje provinění odčinit.
2. Myslím si, že alternativní tresty přispívají k resocializaci jak u koho. Vše je závislé na mnoha faktorech a nedá se to takto jednoznačně určit.
3. Ve své praxi se nejčastěji setkávám s alternativním trestem obecně prospěšných prací a jsem přesvědčena, že tento trest je z alternativ na prvním místě.
4.

domácí vězení	0	10
obecně prospěšné práce	60	50
peněžitý trest	20	0
propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty	10	0
zákaz činnosti	0	0
zákaz pobytu	0	0
zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce	10	40
vyhoštění	0	0
5. Záleží na tom komu a za jaký skutek je tento trest ukládán, ale v podstatě ano. Určitě obsahuje i výchovnou složku a je jako trest vhodný a určitě efektivní.
6. V poslední době je dobrá spolupráce v PBMS ve vztahu k výchovným opatřením. Podmínky s ovšem liší případ od případu, ale domnívám se, že v každém případě

je vhodné, aby věc došla až k soudnímu řízení, protože to má určitě velký efekt a hodně může mladistvého ovlivnit v jeho dalším chování a jednání. Tedy myslím si, že pouze výchovná opatření nepřispívají více než opatření ochranná nebo trestní.

7. Určitě jsem zastáncem prevence. Tato však musí vycházet ze zkušeností, jak má prevence vypadat. Ta pak musí být včasná, cílená a důrazná a mělo by se dbát na provázanost. U mládeže by pak měla být prevence hodně cílena na jejich city.
8. U některých osob určitě ano, pomáhá jim to v jejich dalším životě. Pokud dostane alternativní trest např. OPP, tak si jej odpracuje a žije dále v poklidu bez dalších následků. Toto je však možné pouze u některých pachatelů a ne u všech.
9. U opakovaně trestaných osob určitě nepovažuji použití alternativního trestu za dostatečné. Takové osoby pak alternativní trest neberou jako trest a jeho resocializační efekt se zcela vytrácí. Je polemikou zda podruhé trestaná osoba je recidivista či ne, zde by se ještě dalo o alternativním trestu jako o resocializačním prvku hovořit, ale u třetího trestu určitě ne.

Příloha č. 10

Státní zástupce okresního státního zastupitelství zabývající se problematikou obecně nebezpečné a majetkové trestné činnosti, délka praxe dvacet pět let.

1. Resocializace je v podstatě převýchova a jde o snahu o převýchovu nepřizpůsobivých jedinců, pachatelů trestných činů. Jde o to, aby se tito lidé nedostávali do tzv. „začarovaného kruhu“.
2. Určitě přispívají, jde hlavně o to, jak na pachatele působit. Většina z nich to bere tak, že třeba i podmíněný trest je jen takové „ty, ty, ty“ a vlastně se nic neděje. Naproti tomu, když je uložen například trest OPP, už ten člověk musí něco konat, pociťuje, že byl potrestán a má to na něho určitě vliv.
3. Mohu uvést, že se nejčastěji setkávám s trestem OPP a v poslední době se začíná hodně objevovat trest domácího vězení, o kterém si myslím, že bude vhodný zejména u mladých lidí, výtržníků, kteří tím, že dostanou trest domácího vězení, nebudou mít možnost chodit v době, kdy se svých jednání dopouštěli, na taková místa, kde je páchali, a v tom vidím veliký efekt.
4.

domácí vězení	20	20
obecně prospěšné práce	50	50
peněžitý trest	0	0
propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty	10	0
zákaz činnosti	10	0
zákaz pobytu	0	0
zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce	10	30
vyhoštění	0	0

5. Určitě je trest obecně prospěšných prací efektivnější než ostatní formy alternativních trestů. Hlavně to je proto, že tento trest obsahuje výchovnou složku, že pachatel musí odčinit svoji vinu a nahradit tak společnosti újmu, kterou způsobil.
6. Myslím si, že u mladistvých pachatelů přispívají výchovná opatření více než opatření ochranná nebo trestní. Je to hlavně tím, že tato opatření na mládež působí spíše jako opatření preventivního charakteru a ne jako trest.
7. Jsem přesvědčen, že prevence a represe musí jít ruku v ruce. Pokud se represe přežene, tak má spíše opačný efekt, protože si pachatelé řeknou, že je to jedno, protože ať udělá, co udělá, vždycky skončí v kriminále, a tak by to být nemělo. Zním několik případů recidivistů, u kterých se tresty odnětí svobody úplně mívají účinkem. Když takový trest dostane, tak ho odsedí, v kriminále nic nedělá, a je na přítěž společnosti. Pokud však dostane trest obecně prospěšných prací, tak tyto vždy vykoná řádně a včas a dalo by se říci, že kdyby takto pracoval v normálním zaměstnání, tak by si mohl vydělat pěkné peníze.
8. Myslím si, že by toto chápali jako druhou šanci to asi ne. Kde bych to tak chápal tak v případě dopravních nehod. Následky dopravních nehod bývají velice často fatální, ale je pravdou, že taková věc se může stát komukoli z nás a zde si myslím, že alternativní trest by mohl být zcela na místě. Pokud takového člověka, který nikdy nebyl za nic trestán, pošleme hned do kriminálu, tak ho vytrhneme z jeho prostředí a je z toho více škody než užitku. Mnohdy vhodně zvolený a dobře uložený alternativní trest je efektivnější než trest odnětí svobody. Rozhodně tím nechci říci, že pokud někdo způsobí vážnou dopravní nehodu pod vlivem alkoholu, že by za to neměl být potrestán přísněji, měl jsem na mysli nedbalostní věci.
9. Je otázkou, jak se na to kdo podívá. Zejména u majetkářů je to velké dilema. Pokud jej pošleme do vězení, tak si zde svůj trest doslova odsedí, nic nedělá a stojí společnost spoustu dalších peněz, a když se z výkonu vrátí, tak krade dál. Zde v tomto případě u takového člověka místo resocializace, která u něho

neproběhla a téměř již není možná, je další aspekt, a to ekonomický. Ve výkonu trestu nepracuje, náhrady nemá z čeho platit, škodu také ne, a stát na něho vynakládá další peníze. V případě, že dostane trest obecně prospěšných prací a vykoná je, tak alespoň odčiní svoji vinu a je společnosti prospěšný tím, že někde něco uklidí.

Alternativní tresty i u opakovaně trestaných by měly smysl a efekt, pokud by byly začleněny do celého systému. Ti, co nemají kde bydlet, by bydleli v jakémisi azylovém domě kasárenského typu, tedy s režimem a stálým dozorem. Součástí toho by bylo to, že by jim byla zajištěna práce, ze které by si spolufinancovali bydlení a jídlo, a pak by následovala další sociální práce s těmito lidmi. Pak by byl resocializační efekt úplný a smysluplný. Myslím si, že plnění pouze dílčích částí resocializačního procesu je nedostatečné.

Příloha č. 11

Pracovník odboru prevence kriminality městského úřadu, délka praxe dvanáct let.

1. Resocializace je podle mne vytvoření takových podmínek v jeho prostředí, které pomohou danému člověku začlenit se zpět do společnosti a odstranit ty problémy, které jej provází. Ve své podstatě je to složité, protože tak jak všechny instituce se zaměřují na toho vlastního klienta, ale mají velmi málo možností pro ovlivnění okolních podmínek. To znamená, že se snaží apelovat na toho člověka, domlouvají mu, dělají s ním rozhovory, vytvářejí nátlak, ale mají minimální možnost jak ovlivňovat okolní podmínky. Z vlastní praxe nemám žádný příklad. Podle mne lze o resocializaci hovořit v časovém horizontu nejméně pěti let, v kratším časovém úseku se nedá o resocializaci vůbec hovořit.
2. Myslím si, že prospívají určitě více, ale není to významně více, a to právě proto, že ta škála těch alternativních trestů není u nás velká a z této škály se pak používají důsledně jen některé, především OPP. Tyto pak přispívají k resocializaci, ale ne významně, je však u těchto výhodou jejich každodennost, tedy pravidelnost, avšak nesměřují přímo k žádným dalším aspektům, jako je bydlení nebo práce.
3. Ve své praxi žádný alternativní trest nepoužívám, ale co týká mého podílu na uplatňování alternativních trestů, tak se podílím na výkonu trestu podobně jako poskytovatel výkonu trestu obecně prospěšných prací a u tohoto si myslím, že význam tohoto trestu je vysoký a spočívá v každodennosti. Je zde kontakt s klientem, po určitou dobu, a ten pak musí být v každodenním kontaktu se svým trestem, který u něho buduje nové návyky, které se budují dlouhodobě, třeba návyk k pracovní činnosti, a tyto pak v rámci resocializačního procesu hrají nezastupitelnou roli.

4. domácí vězení	20	20
obecně prospěšné práce	50	60
peněžitý trest	5	0
propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty	5	0
zákaz činnosti	5	0
zákaz pobytu	5	0
zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce	5	20
vyhoštění	5	0

K uvedenému rozdělení chci doplnit, že jako alternativní tresty, které se přímo podílejí na resocializačním procesu, vnímám pouze trest domácího vězení a trest obecně prospěšných prací, a to proto, že tyto tresty ne že jen trestají tak jako ostatní, ale současně svým výkonem budují určité návyky. U domácího vězení to je návyk na režim, tedy výchovný režimový efekt, a u OPP pak jde o návykový efekt návyku na pracovní činnosti, uvědomění si, že nic není zadarmo, vše něco stojí a za vším pak stojí práce lidí.

5. Myslím si, že je, v podstatě jsem to vyjádřil již v předchozí odpovědi. Podle mne je výrazně efektivnější, proto se také nejvíce ukládá, protože předpokládám, že soudy chtějí tu efektivitu dosáhnout. Myslím si, že tak činí naprosto správně a oprávněně a díky tomu, že trest je dlouhodobý a kontrolovaný, směřuje k tomu, že vytváří nějaký návyk, může být základem dobré a kvalitní resocializace.
6. O tomto jsem dokonce přesvědčen, protože u výchovných opatření je jeden důležitý moment, který spočívá především v tom, kdy je výchovné opatření zahájeno. Pokud je zahájeno v době, kdy mladistvý spáchal provinění poprvé a ne opakovaně, tak zde podle mne může výchovné opatření splnit svůj účel na sto procent, a to proto, že působí nejen na toho delikventa, ale i na jeho okolí a v tomto se může odehrát významná změna.

Naproti tomu opatření ochranná nebo trestní odstraňují mladistvého od negativních vlivů, čímž je chráněn, což však není jeho aktivita, ale aktivita někoho jiného, a u trestů je přímo potrestán. U výchovných opatření pak je klient

vtahován do procesu, čímž je ovlivňován a sám svojí aktivitou se na tomto podílí, stává se jejich součástí a tím, že je to vzájemný vztah, se zde může vytvořit něco pozitivního. Pokud někoho chráním nebo trestám, tak ho do ničeho nezapojuji a nemohu u něho vytvořit jakýkoli pozitivní vztah.

7. Určitě bych se přiřadil k zastáncům prevence už jen z toho důvodu, že posledních třináct let se snažím zapojit do procesu resocializace v rámci trestních věcí. Jsem velice rád, že do našeho soudního systému byl zaveden trest domácího vězení, protože si myslím, že tento trest pak zejména u mladistvých může pomoci ve vybudování režimových návyků tak, aby si je zažili a vzali za vlastní. Jedná se o to, že se tímto naučí dodržovat pravidla. A když se naučí dodržovat malá pravidla, tak se lépe naučí dodržovat velká pravidla. Řadím se tedy k zastáncům prevence a ne represe.
8. Myslím si, že čím jsou starší, tak to vnímají jako druhou šanci méně. Čím jsou mladší, tím to více vnímají jako druhou šanci. Jako další aspekt pak je to, kolikátý skutek je takto trestán. Pokud se jedná o první maximálně druhý trestaný skutek, pak může být takový trest ještě vnímán jako druhá šance, ale pokud se jedná už o pátý, šestý či další skutek, pak již to takto vnímáno není.
Se zvyšujícím se věkem pak klesá pravděpodobnost toho, že toto bude vnímat jako druhou šanci. Toto platí hlavně u dospělých osob. Hlavně to považuje za svoji výmluvu.
9. Já u opakovaně trestaných osob vůbec nepovažuji většinu těch alternativ za vhodnou. Sice tvrdím, že člověk má dostat šanci, ale pokud ji nevyužije, tak si ji nezaslouží opakovat. Dalo by se polemizovat, zda podruhé je to stejné jako potřetí, ale popáté už určitě ne.
Pokud se jedná o bagatelní trestné činy, které se týkají spíše majetkových věcí a věci, které svým způsobem tvoří pro toho člověka základ obživy byť sporné, tak zde bych se nevyhýbal tomu, aby svoje jednání odčinil trestem OPP a nemusel do vězení, kde stojí daňové poplatníky další peníze.
Co se týká těch trestů jako takových, je to problém toho, jak jsou u nás postaveny. U nás panuje u většiny orgánů mýtus, který bych přirovnal k salátu. Když zasadím

salát a ten neporoste, tak já si k tomu salátu mohu sednout a mluvit k němu, aby lépe rostl, nebo mohu okolí salátu vyplet a zalít, a ten salát mi s největší pravděpodobností, pokud je v dobré půdě, poroste. Ale když budu mluvit k salátu, aby se vzpamatoval, aby rostl, tak mi salát nikdy nevyroste, musím to kolem něho vyplet, musím ho zalít a přesadit do dobré půdy.

Stejně to je i s lidmi, mám-li někoho resocializovat, tak musím především změnit ty podmínky kolem něho. Vyplet půdu, zalít, u lidí to je odstranit negativní vlivy, které na něho působí z okolí, to je jako ten plevel, dát ho do dobrého prostředí, motivovat ho nějakou odměnou, když to trestem nepomáhá, nasměrovat ho na takové aktivity, které u něho něco probudí, a pak mohu předpokládat, že se bude dobře vyvíjet. Ale pokud na něho budu mluvit jako na salát, tak mi nikdy nevyroste, když ho nezaliji a nevypleji, tak mi nikdy nevyroste.

Příloha č. 12

Pracovní odboru prevence kriminality ministerstva vnitra české republiky, délka praxe dvanáct let.

1. Tento pojem chápu jako zpětnou socializaci, jako proces, ve kterém já tomu danému člověku umožním, aby se on sám začlenil zpět do běžného života ve společnosti, ne abych to za něho dělal já. Člověk nikdy nežije mimo společnost, vždycky je v nějaké společnosti, ať již je to běžná společnost nebo společnost ve věznicích. Záleží na tom, z jakého úhlu pohledu se na to budeme dívat. Resocializace ve vztahu k navrácení do běžné společnosti je pak podle mne to, co jsem uvedl na začátku. Podle mne je u nás hodně podceňovaná resocializace člověka, který se vrací z výkonu trestu odnětí svobody. I ve věznicích žije člověk v určité společnosti v určitých vztazích ať už se spoluvězni nebo s dozorci, dívá se na televizi, ze společnosti jako takové úplně nevypadne, ale ztrácí jakousi možnost osobního života, života ve vztazích a to je podle mne problém, když se pak tento člověk vrací zpět do běžné společnosti. Problémy v běžné společnosti má právě proto, že neumí žít ve vztazích a celá jeho resocializace pak spočívá v tom, umožnit mu nebo dát mu čas, aby mohl žít normálním osobním životem, a v ten moment se ten člověk najednou socializuje sám a je schopen dál žít normálním životem. Při resocializaci bychom měli pouze vytvářet podmínky pro její průběh, ale tu vlastní činnost bychom měli nechat na těch resocializovaných, u některých pak k resocializaci postačí třeba jen uplynutí času.
2. Já si myslím, že alternativní tresty přispívají k resocializaci pachatelů trestných činů více než tresty odnětí svobody. Obzvláště to pak platí, když je pachatel mladší. Vždycky by měla být příčinná souvislost mezi činem a následkem. Jako typický příklad mohu uvést věc, kdy mladiství pachatelé posprejovali domy ve městě, byli odhaleni a jako trest dostali trest obecně prospěšných prací a k tomu také ještě povinnost odstranit nástřiky, které udělali. V tomto případě si myslím, že toto řešení bylo zcela jednoznačně na místě a účelně použité s výchovným účinkem. Zde bylo jasně poukázáno na to, že pokud něco poškodím, musím to spravit. Kdyby pak šli tito mladíci do vězení, tak by věděli jen to, že něco

poškodili a pak si sednou do vězení, kde nic nedělají a jen sedí. Jsem přesvědčen o tom, že pokud se pořádně dopiluje systém ukládání a dozorování alternativních trestů, tak to bude mít na pachatele větší dopad a vliv než to, že je necháme jen nečinně sedět v base, kde ničemu a nikomu nebudou prospěšní.

3. Nejčastěji se setkávám s trestem OPP jako poskytovatel, a to zejména pro pachatele mladistvé nebo ve věku blízkém věku mladistvého.

4. domácí vězení	10	30
obecně prospěšné práce	50	50
peněžitý trest	0	0
propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty	10	0
zákaz činnosti	10	0
zákaz pobytu	10	0
zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce	10	20
vyhoštění	0	0

5. Nedomnívám se, že by alternativní trest obecně prospěšných prací byl efektivnější než ostatní alternativní tresty. Myslím si, že efektivita jednotlivých trestů záleží na okolnostech případu, za jakých je ukládána, a také na osobě pachatele, vůči němuž má být trest uplatněn. Na každého může působit každý trest jinak, a proto se to nedá takto jednoznačně určit.

6. Myslím si, že výchovná opatření mohou přispívat k resocializaci mladistvých více než opatření ochranná nebo trestní, ale pouze tam, kde je reálná schopnost těchto osob vnitřně pociťovat dopad toho výchovného opatření. Jestliže někdo vykrade čtyřicet aut, tak zde už žádné výchovné opatření určitě nepomůže a je zde zcela na místě opatření ochranné nebo trestní.

7. Mohu uvést, že jsem zastáncem jak prevence, tak i represe. Je potřeba se na věci dívat v kontextu toho, kdo a jaký skutek spáchal, a podle toho pak volit prevenci

nebo represí. V případě některých jedinců postačí skutečně jen prevence k tomu, aby se resocializovali a nepáchali již další trestnou činnost, ale na druhé straně jsou pak takoví jedinci, u kterých jedinou možnou prevencí před pácháním další trestné činnosti je pouze represe.

8. Myslím si, že si to tito lidé uvědomí až později, to že nemají cejch kriminálního a že nemuseli do vězení. Zase hodně záleží na tom, jak důrazně byl alternativní trest vykonán. Jako společnost jsme zvyklí na to, že z basy se neutíká, a že tam jsou ty dráty a bachaři a katry a je všechno zamknuté. U alternativních trestů je pak nebezpečí toho, že by mohly být vnímány tak, jako že o nic nejde. Alternativní tresty musejí proto být řádně a důrazně vykonány, aby k tomuto nedošlo. Mohu říci, že záleží na tom, kdo takový trest dostal, je to osoba od osoby.

9. Ano, považuji i u opakovaně trestných osob alternativní trest za dostatečný, ale opět na to nahlížím v kontextu všech okolností. Jako příklad uvedu mladého člověka, který se vrátil z výkonu trestu odnětí svobody po dvou letech, a protože nemá kam, jít jde do azylového domu. Pak si hledá práci, ale nedaří se mu ji najít, protože má záznam, vnitřně to špatně prožívá a nevidí řešení. V tomto období se seznámí s dívkou a chtěl by ji vzít na diskotéku, ale nemá peníze, a tak někde něco ukradne. Zde strašně záleží na tom, jak se k tomu soud postaví. Jedná se o recidivistu, skutku se dopustil v kontextu dalších okolností a je zde pořád možnost ho ještě vhodně resocializovat. Je potřeba takový případ posoudit ze všech stran a přijmout takové opatření, aby jej pocíťoval jako trest, ale aby tento trest měl i výchovný a resocializační aspekt, to, že ho opět zavřeme do vězení, v dané chvíli nic nevyřeší. Je potřeba takového člověka vtáhnout do celého procesu resocializace, aby měl snahu svoji chybu odčinit a tak se i napravit.